66 జలాభ్రోపాధ్యధీనే తే । జలాకాశ శ్రితౌ యోః ౨౨౫
ఆధారౌ తు ఘటాకాశ । మహాకువ్యవస్థిత్మలౌ.

67 • ఏవ మానందవిజ్ఞాన । మయౌ హ్రిమ్యైవయో ర్వశౌ ౨౨౬
తదధిష్ఠానకూటస్థ । బ్రహ్మణీ తు వేదోక్త లే.

68 * ఆత్మభేదో జగత్సత్య । మీశోఽన్యస్వరూపి త్రయమ్
త్యజ్యతే తై స్తదా సాంఖ్య । యో।భ్రామంతసమ్మతిః. ౨౨౮

69 • న నిరోధో న చోత్పత్తిః ।స బద్ధో స చ సాధకః
న ముముక్షు ర్నవై ముక్త । ఇత్యేషా పరమార్థతా. ౨౩౫

70 • మాయాఖ్యాయాః కామధేనో । ర్వత్సౌ జీవేశ్వరా వుభౌ
యథేచ్ఛం పిబతాం ద్వైతం।త త్త్వం త్వద్వైతమేవ హి. ౨౩౬

71 • కూటస్థబ్రహ్మణో ర్భేదో । నామమాత్రాదృతే న హి
ఘటాకాశమహాకాశౌ । వియుజ్యేతే నహి క్వచిత్. ౨౩౭

72 యే వదం తీత్థ మేతేఽపి।భ్రామ్యంతేఽవిద్యయాఽత్ర కిమ్?
న; యథాపూర్వ మేతేషా।మత్ర భ్రాంతే రదర్శనాత్. ౨౩౯

73 నాద్వైత మపరోక్షం చే । న్న చిద్రూపేణ భాసనాత్
అశేషేణ న భాతం చేత్।ద్వైతం కిం భాసతేఽఖిలమ్. ౨౪౨

74 అచింత్యరచనారూపం । మాయైవ సకలం జగత్
ఇతి నిశ్చిత్య వస్తుత్వ । మద్వైతే పరిశేష్యతామ్. ౨౪౬

75 యదా సర్వే ప్రభిద్యంతే । హృదయగ్రంథయ స్త్వితి
కామా గ్రంథిస్వరూపేణ । వ్యాఖ్యాతా వాక్యశేషతః. ౨౬౦

76 * అహంకారచిదాత్మానా । వేకీకృ త్యావివేకతః
ఇదం మే స్యా, దిదం మే స్యా।దితీచ్ఛాః కామశబ్దితాః. ౨౬౧

77 * అప్రవేశ్య చిదాత్మానం । పృథక్పశ్య న్నహంకృతిమ్
ఇచ్ఛంస్తు కోటివస్తూని । న బాధో గ్రంథిభేదతః. ౨౬౨

78 గ్రంథిభేదేఽపి సంభావ్యా । ఇచ్ఛాః ప్రారబ్ధదోషతః
బుద్ధ్వాపి పాపబాహుల్యా । దసంతోషో యథా తవ. ౨౬౩

79 ♦ అహంకారగతేచ్ఛాద్యై । ర్దేహవ్యాధ్యాదిభి స్తథా
వృక్షాదిజన్మనాశై ర్వా । చిద్రూపాత్మని కిం భవేత్? ౨౬౪

80 * గ్రంథిభేదా త్పురా ప్యేవ । మితి చే త్త న్న విస్మర
అయమేవ గ్రంథిభేద । స్తవ తేన కృతీ భవాన్. ౨౬౫

81 ♦ నైవం జానంతి మూఢాశ్చేత్ । సోఽయం గ్రంథి ర్న చాపరః
గ్రంథితద్భేదమాత్రేణ । వైషమ్యం మూఢబుద్ధయోః. ౨౬౬

82 ప్రవృత్తౌ వా, నివృత్తౌ వా । దేహేంద్రియమనోధియామ్
న కించిదపి వైషమ్య । మ స్త్యజ్ఞానివిబుద్ధయోః. ౨౬౭

83 వ్రాత్యశ్రోత్రియయో ర్వేద । పాఠాపాఠకృతా భిదా
నాహారాదా వస్తి భేద । స్సోఽయం న్యాయోఽత్ర
యోజ్యతామ్. ౨౬౮

84 ♦ అజ్ఞాత్వా శాస్త్రహృదయం । మూఢో వక్త్యన్యథాఽన్యథా
మూర్ఖాణాం నిర్ణయ స్త్వాస్తా । మస్మత్సిద్ధాంత ఉచ్యతే. ౨౬౯

85 ♦ వైరాగ్యబోధోపరమాః । సహాయా స్తే పరస్పరమ్
ప్రాయేణ సహ వర్తంతే । వియుజ్యేతే క్వచి త్క్వచిత్. ౨౭౦

86 త్రయోఽప్యత్యంతపక్వా శ్చేత్ । మహత స్తపసః ఫలమ్
దురితేన క్వచి త్కించి । త్కదాచి త్ప్రతిబధ్యతే. ౨౭౧

87 • వైరాగ్యోపరతీ పూర్ణే । బోధస్తు ప్రతిబధ్యతే
యస్య తస్య న మోక్షోఽస్తి। పుణ్యలోక స్తపోబలాత్. ౨౮౩

88 * పూర్ణే బోధే తదన్యౌ ద్వౌ । ప్రతిబద్ధౌ యదా తదా
మోక్షో వినిశ్చితః కింతు । దృష్టదుఃఖం న నశ్యతి. ౨౮౪

89 * ఆరబ్ధకర్మనానాత్వాత్ । బుద్ధానా మన్యథాఽన్యథా
వర్తనం తేన శాస్త్రార్థే । భ్రమితవ్యం న పండితైః. ౨౮౭

90 • జగచ్చిత్రం స్వచైతన్యే । పటే చిత్ర మివార్పితమ్
మాయయా త దుపేక్ష్యైవ । చైతన్యే పరిశేష్యతామ్. ౨౮౯

91 చిత్రదీప మిమం నిత్యం । యేఽనుసందధతే బుధాః
పశ్యంతోఽపి జగచ్చిత్రం।తే ముహ్యంతి న పూర్వవత్.౨౯౦

7. తృప్తిదీపః

1 * ఆత్మానం చే ద్విజానీయా । దయ మస్మీతి పూరుషః
కి మిచ్ఛ న్కస్య కామాయ । శరీర మనుసంజ్వరేత్ ? ౧

2 అస్యా శ్శ్రుతే రభిప్రాయ । స్సమ్య గత్ర విచార్యతే
జీవన్ముక్తస్య యా తృప్తి । స్సా తేన విశదాయతే. ౨

3 మాయాభాసేన జీవేశౌ । కరోతీతి శ్రుతత్వతః
కల్పితావేవ జీవేశౌ । తాభ్యాం సర్వం ప్రకల్పితమ్. 3

4 • సాధిష్ఠానో విమోక్షాదౌ । జీవోఽధిక్రియతే న తు
కేవలో నిరధిష్ఠాన । విభ్రాంతేః క్వా ప్యసిద్ధితః. ౬

5 ♦ అధిష్ఠానాంశసంయుక్తం । భ్రమాంశ మవలంబతే
యదా తదాఽహం సంసారీ । త్యేవ్యం జీవోఽభిమన్యతే. ౭

6 ♦ భ్రమాంశస్య తిరస్కారా । దధిష్ఠానప్రధానతా
యదా తదా చిదాత్మాఽహ । మసంగోఽస్మీతి బుధ్యతే. ౮

7 * నాసంగేఽహంకృతి ర్యుక్తా । కథ 'మస్మీతి' చే చ్ఛృణు
ఏకో ముఖ్యో ద్వా వముఖ్యౌ । విత్యర్థ స్త్రివిధోఽహమః. ౯

8 * అన్యోఽన్యాధ్యా స్తరూపేణ । కూటస్థాభాసయో ర్వపుః
ఏకీభూయ భవే న్ముఖ్యః । తత్ర మూఢైః ప్రయుజ్యతే. ౧౦

9 * పృథ గాభాసకూటస్థా । పముఖ్యౌ తత్ర తత్త్వవిత్
పర్యాయేణ ప్రయుంక్తేఽహం । శబ్దం లోకే చ వైదికే. ౧౧

10 ♦ కూటస్థోఽస్మీతి బోధోఽపి । మిథ్యా చే న్నేతి కో పదేత్?
నహి సత్యతయాఽభీష్టం । రజ్జుసర్పవిసర్పణమ్. ౧౬

11 ♦ తాదృశేనాపి బోధేన । సంసారో హి నివర్తతే
యక్షానురూపో హి బలి । రిత్యాహు ర్లౌకికా జనాః. ౧౭

12 * దేహాత్మజ్ఞానవత్ జ్ఞానం । దేహాత్మజ్ఞానబాధకమ్
ఆత్మన్యేవ భవే ద్యస్య । స నేచ్ఛన్నపి ముచ్యతే. ౨౦

13 ♦ పరోక్ష మపరోక్షం చ । జ్ఞాన మజ్ఞాన మి త్యదః
నిత్యాపరోక్షరూపేఽపి । స్వయం స్యా ద్దశమే యథా. ౨౨

14 అజ్ఞానావృతివిక్షేప । ద్వివిధజ్ఞానతృప్తయః
శోకాపగమ ఇత్యేతే । యోజనీయా శ్చిదాత్మని. ౨౮

15 విక్షేపోత్పత్తితః పూర్వ । మపి విక్షేపసంస్కృతిః
అస్త్యేవ తదవస్థాత్వ । మవిరుద్ధం తత స్తయోః. ౩౯

16 బ్రహ్మణ్యారోపితత్వేన । బ్రహ్మవస్థే ఇమే ఇతి
స శంకనీయం సర్వాసాం । బ్రహ్మణ్యే వాధిరోపణాత్. ౪౦

17 ♦ అజ్ఞానస్యాశ్రయో బ్రహ్మే । త్యధిష్ఠానతయా జగుః
జీవావస్థాత్వ మజ్ఞానా । భిమానిత్వా దవాదిషమ్. ౪౩

18 జ్ఞానద్వయేన నష్టేఽస్మిన్ । అజ్ఞానే తత్కృతావృతిః
స భాతి నాస్తి చే త్యేషా । ద్వివిధాపి వినశ్యతి. ౪౪

19 నివృత్తే సర్వసంసారే । నిత్యముక్తత్వభాసనాత్
నిరంకుశా భవే త్తృప్తిః । పున శ్శోకాసముద్భవాత్. ౪౭

20 అపరోక్షజ్ఞానశోక । నివృత్త్యాఖ్యే ఉభే ఇమే
అవస్థే జీవగే బ్రూత । ఆత్మానం చే దితి శ్రుతిః. ౪౮

21 పరోక్షజ్ఞానకాలేఽపి । విషయస్వప్రకాశతా
సమా, బ్రహ్మస్వప్రకాశ । మస్తీ త్యేవం విబోధనాత్. ౫౦

22 అహం బ్రహ్మే త్యనుల్లిఖ్య । బ్రహ్మాస్తీ త్యేవ ముల్లిఖేత్
పరోక్షజ్ఞాన మేత న్న । భ్రాంతం బాధానిరూపణాత్. ౫౧

23 ♦ అసత్త్వాంశో నివర్తేత । పరోక్షజ్ఞానత స్తథా
అభానాంశనివృత్తి స్స్యా । దపరోక్షధియా కృతా. ౫౬

24 ♦ దశమోఽస్తీ త్యవిభ్రాంతం । పరోక్షజ్ఞాన మీక్ష్యతే
బ్రహ్మాస్తీత్యపి తద్వ త్స్యా । దజ్ఞానావరణం సమమ్. ౫౭

25 ♦ అవాంతరేణ వాక్యేన । పరోక్షా బ్రహ్మధీ ర్భవేత్
సర్వత్రైవ మహావాక్య । విచారా దపరోక్షధీః. ౬౯

26 బ్రహ్మాఽఽపరోక్ష్యసిద్ధ్యర్థం । మహావాక్య మితీరితమ్
వాక్యవృత్తా వతో బ్రహ్మాఽఽ । పరోక్ష్యే విమతి ర్నహి. ౭౦

27 • 'తత్త్వమ' స్యాదివాక్యేషు । లక్షణా భాగలక్షణా
'సోఽయ' మిత్యాదివాక్యస్థ । పదయోరివ నాపరా. ౭౪

28 • సంసర్గో వా విశిష్టో వా । వాక్యార్థో నాత్ర సమ్మతః
అఖండైకరసత్వేన । వాక్యార్థో విదుషాం మతః. ౭౫

29 ప్రత్యగ్బోధో య ఆభాతి । సోఽద్వయానందలక్షణః
అద్వయానందరూపశ్చ । ప్రత్యగ్బోధైకలక్షణః. ౭౯

30 ఏవంసతి మహావాక్యా । త్పరోక్షజ్ఞాన మీర్యతే
యై స్తేషాం శాస్త్రసిద్ధాంత । విజ్ఞానం శోభతే తరామ్. ౭౯

31 • అంతఃకరణసాహిత్య । రాహిత్యాభ్యాం విశిష్యతే
ఉపాధి ర్జీవభావస్య । బ్రహ్మతాయాశ్చ నాన్యథా. ౮౫

32 * అంతఃకరణసంత్యాగా । దవశిష్టే చిదాత్మని
'అహంబ్రహ్మేతి'వాక్యేన । బ్రహ్మత్వం సాక్షి వీక్ష్యతే. ౮౯

33 • స్వప్రకాశేఽపి సాక్ష్యేవ । ధీవృత్త్యా వ్యాప్యతేఽన్యవత్
ఫలవ్యాప్యత్వమే వాస్య । శాస్త్రకృద్భి ర్నివారితమ్. ౯౦

34 • ఆత్మానం చే ద్విజానీయా । దయ మస్మీతి వాక్యతః
బ్రహ్మత్మవ్యక్తి ముల్లిఖ్య । యో బోధ స్సోఽభిధీయతే. ౯౬

35 అస్తు బోధోఽపరోక్షోఽత్ర । మహావాక్యా త్తథాఽప్యసౌ
న దృఢ శ్శ్రవణాదీనా । మాచార్యైః పున రీరణాత్. ౯౭

36 'అహం బ్రహ్మేతి' వాక్యార్థ । బోధో యావ ద్దృఢీభవేత్
శమాదిసహిత స్తావ । దభ్యసే చ్ఛ్రవణాదికమ్. ౯౮

37 • వేదాంతానా మశేషాణా । మాదిమధ్యావసానతః
బ్రహ్మత్మన్యేవ తాత్పర్య । మితి ధీ శ్శ్రవణం భవేత్. ౧౦౧

38 • సమన్వయాధ్యాయ ఏత । త్సూక్తం ధీస్వాస్థ్యకారిభిః
తర్కైస్సంభావనాఽర్థస్య । ద్వితీయాధ్యాయ ఈరితా. ౧౦౨

39 • బహుజన్మదృఢాభ్యాసా । ద్దేహాదిష్వాత్మధీః క్షణాత్
పునః పున రుదే త్యేవం । జగత్సత్యత్వధీ రపి. ౧౦౩

40 • విపరీతా భావనేయ । మైకాగ్ర్యా త్సా నివర్తతే
తత్త్వోపదేశా త్ప్రాగేవ । భవ త్యేత దుపాసనాత్. ౧౦౪

41 ఉపాస్తయోఽత ఏవాత్ర । బ్రహ్మశాస్త్రేఽపి చింతితాః
ప్రాగనభ్యాసినః పశ్చా । ద్బ్రహ్మాభ్యాసేన త ద్భవేత్. ౧౦౫

42 మూర్తిప్రత్యయసాంతత్య । మన్యానంతరితం ధియః
ధ్యానం తత్రాతినిర్బంధో । మనస శ్చంచలాత్మనః. ౧౧౯

43 అప్యబ్ధిపానా న్మహతః । సుమేరూన్మూలనాదపి
అపి వహ్న్యశనా త్సాధో ! । విషమ శ్చిత్తనిగ్రహః. ౧౨౧

44 • తత్త్వస్మృతే రవసరో । నా స్త్యన్యాభ్యాసశాలినః ౧౨౮
జనకాదేః కథం రాజ్య । మితి చే ద్దృఢబోధతః. ౧౩౦

45 జ్ఞానినోఽజ్ఞానిన శ్చాత్ర । సమే ప్రారబ్ధకర్మణి
న క్లేశో జ్ఞానినో ధైర్యాత్ । మూఢః క్లిశ్య త్యధైర్యతః ౧౩౩

46 సాక్షాత్కృతాత్మధీ స్సమ్య । గవిపర్యయబాధితః
కి మిచ్ఛ న్కస్య కామాయ । శరీర మనుసంజ్వరేత్ ? ౧౩౫

47 జగన్మిథ్యాత్వధీభావా । దాక్షిప్తౌ కామ్యకాముకౌ
తయో రభావే సంతాప । శ్శామ్యే న్నిస్స్నేహదీపవత్. ౧౩౬

48 ప్రారబ్ధకర్మప్రాబల్యాత్ । భోగే ష్విచ్ఛా భవే ద్యది
క్లిశ్య న్నేవ తదా ప్యేష । భుఙ్క్తే విష్టిగృహీతవత్. ౧౪౩

49 • పరిజ్ఞా యోపభుక్తో హి । భోగో భవతి తుష్టయే
విజ్ఞాయ సేవిత శ్చోరో । మైత్రీ మేతి స చోరతామ్. ౧౪౮

50 వివేకే జాగ్రతి సతి । దోషదర్శనలక్షణే
కథ మారబ్ధకర్మాపి । భోగేచ్ఛాం జనయిష్యతి ? ౧౫౧

51 నైష దోషో యతోఽనేక । విధం ప్రారబ్ధ మిష్యతే
ఇచ్ఛాఽనిచ్ఛా పరేచ్ఛా చ । ప్రారబ్ధం త్రివిధం స్మృతమ్.

52 న చేశ్వరత్వ మీశస్య । హీయతే తావతా యతః
అవశ్యంభావితా ప్యేషా । మీశ్వరేణైవ నిర్మితా. ౧౫౭

53 • భర్జితాని తు బీజాని । సం త్యకార్యకరాణి చ
విద్వదిచ్ఛా తథేష్టవ్యాఽ । సత్త్వబోధా న్న కార్యకృత్ ౧౬౪

54 • య దభావి న త ద్భావి । భావి చే న్న త దన్యథా
ఇతి చింతావిషఘ్నోఽయం । బోధో భ్రమనివ ర్తకః. ౧౬౮

55 * నిర్బంధ స్తత్త్వవిద్యాయా । ఇంద్రజాలత్వసంస్మృతౌ
ప్రారబ్ధస్యాగ్రహో భోగే । జీవస్య సుఖదుఃఖయోః. ౧౭౫

56 * అన్యథా యాజ్ఞవల్క్యాదే । రాచార్యత్వం న సంభవేత్
ద్వైతదృష్టా వవిద్వత్తా।ద్వైతాఽదృష్టౌ న వా గ్వదేత్. ౧౮౪

57 • తదిష్ట మేష్టవ్యమాయా । మయత్వస్య సమీక్షణాత్
ఇచ్ఛన్న ప్యజ్ఞవ న్నేచ్ఛేత్ । కి మిచ్ఛ న్నపి హి శ్రుతమ్.

58 రాగో లింగ మబోధస్య । సంతు రాగాదయో బుధే
ఇతి శాస్త్రద్వయం సార్థ । మేవం సత్యవిరోధతః. ౧౯౧

59 స్రక్చందనవధూవస్త్ర । సువర్ణాదిషు పామరః
అప్రమత్తో యథా తద్వ । న్న ప్రమాద్యతి భో క్తరి. ౨౦౫

60 కౌశలాని వివర్ధంతే । తేషా మభ్యాసపాటవాత్
యథా తద్వ ద్వివేకోఽస్యా । ప్యభ్యాసా ద్విశదాయతే. ౨౦౯

61 వివిచ్యతా భోక్తృతత్త్వం । జాగ్రదాది ష్వసంగతా
అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం । సాక్షి ణ్యధ్యవసీయతే. ౨౧౦

62 * జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యాది । ప్రపంచం య త్ప్రకాశతే
త ద్బ్రహ్మాహ మితి జ్ఞాత్వా । సర్వబంధైః ప్రముచ్యతే. ౨౧౩

63 స్థూలం సూక్ష్మం కారణం చ । శరీరం త్రివిధం స్మృతమ్
అవశ్యం త్రివిధోఽస్త్యేవ । తత్ర తత్రోదితో జ్వరః. ౨౨౩

64 ఏతే జ్వరా శ్శరీరేషు । త్రిషు స్వాభావికా మతాః
వియోగే తు జ్వరై స్తాని । శరీరాణ్యేవ నాసతే. ౨౨౪

65 చిదాభాసేఽ ప్యసంభావ్యా । జ్వరా స్సాక్షిణి కా కథా ?
ఏవమ ప్యేకతాం మేనే । చిదాభాసో హ్యవిద్యయా. ౨౩౦

66 ఉపస్థకుష్ఠినీ వేశ్యా । విలాసేషు విలజ్జతే
జానతోఽగ్రే చిదాఽభాసః ।స్వప్రఖ్యాతౌ విలజ్జతే. ౨౩౮

67 కి మిచ్ఛ న్నితి వాక్యోక్త । శ్శోకమోక్ష ఉదీరితః
ఆభాసస్య హ్యవస్థైషా । షష్ఠీ తృప్తిస్తు సప్తమీ. ౨౫౧

68 సాంకుశా విషయై స్తృప్తి । రియం తృప్తి ర్నిరంకుశా
కృతం కృత్యం ప్రాపణీయం । ప్రాప్త మిత్యేవ తుష్యతి.

69 * గుంజాపుంజాది దహ్యేత । నాన్యారోపితవహ్నినా
నాన్యారోపితసంసార । ధర్మా నేవ మహం భజే. ౨౫౯

70 * అహం మనుష్య ఇత్యాది । వ్యవహారో వినా ప్యముమ్
విపర్యాసం చిరాభ్యస్త । వాసనాతోఽ పకల్పతే. ౨౬౨

71 * విక్షేపో నాస్తి యస్మా న్మే । స సమాధి స్తతో మమ
విక్షేపో వా సమాధి ర్వా । మనస స్స్యా ద్వికారిణః. ౨౬౫

72 నిత్యానుభవరూపస్య । కో వా మేఽనుభవః పృథక్
కృతం కృత్యం ప్రాపణీయం।ప్రాప్తమిత్యేవ నిశ్చయః. ౨౬౬

73 • అథవా కృతకృత్యోఽపి । లోకానుగ్రహకామ్యయా
శాస్త్రీయేనైవ మార్గేణ । వర్తేఽహం కా మమ క్షతిః? ౨౬౮

74 ఏవం చ కలహః కుత్ర । సంభవే త్కర్మిణో మమ ?
విభిన్నవిషయత్వేన । పూర్వాపరసముద్రవత్. ౨౭౧

75 • వపుర్వాగ్ధీషు నిర్బంధః । కర్మిణో న తు సాక్షిణి
జ్ఞానిన స్సాక్ష్యలేపత్వే । నిర్బంధో నేతరత్ర హి. ౨౭౨

76 • ఏవం చాన్యోన్యవృత్తాంతా । నభిజ్ఞౌ బధిరావివ
వివదేతాం బుద్ధిమంతో । హసంత్యేవ విలోక్య తౌ. ౨౭౩

77 బాధితం దృశ్యతా మక్షై । స్తేన బాధో న దృశ్యతే
జీవ న్నాఖు ర్న మార్జారం । హంతి, హన్యా త్కథం మృతః ? (త్వము)

78 * అవిద్వదనుసారేణ । వృత్తి ర్బుద్ధస్య యుజ్యతే
స్తనంధయానుసారేణ । వర్తతే తత్పితా యతః. ౨౮౪

79 * కృతకృత్యతయా తృప్తః । ప్రాప్తప్రాప్యతయా పునః
తృప్య న్నేవం స్వమనసా । మన్యతేఽసౌ నిరంతరమ్. ౨౯౧

80 ధన్యోఽహం ధన్యోఽహం।నిత్యం స్వాత్మాన మంజసా వేద్మి.
ధన్యోఽహం ధన్యోఽహం । ధన్యో ధన్యః పునః పునర్ధన్యః.

81 అహో పుణ్య మహో పుణ్యం । ఫలితం ఫలితం దృఢమ్!
అస్య పుణ్యస్య సంపత్తే । రహో వయ మహో వయమ్!

82 అహెూ శాస్త్ర మహెూ శాస్త్ర । మహెూ గురు రహెూ గురుః
అహెూ జ్ఞాన మహెూ జ్ఞాన । మహెూ సుఖ మహెూ సుఖమ్!

83 తృప్తిదీప మిమం నిత్యం । యేఽనుసందధతే బుధాః
బ్రహ్మానందే నిమజ్జంత । స్తే తృప్యంతి నిరంతరమ్. ౨౯౦

---

8. కూటస్థదీపః

1 * ఖాదిత్యదీపితే కుడ్యే । దర్పణాదిత్యదీప్తివత్
కూటస్థభాసితో దేహెూ । ధీస్థజీవేన భాస్యతే. ౧

2 • అనేకదర్పణాదిత్య । దీప్తీనాం బహుసంధిషు
ఇతరా వ్యజ్యతే తాసా । మభావేఽపి ప్రకాశతే. ౨

స్వైకోపి నేధీస్థా చిత్ । ఘటమే వావభాసయేత్
ఘటస్య జ్ఞాతతా బ్రహ్మ । చైతన్యే నావభాస్యతే. ౪

4 * అజ్ఞాతత్వేన భాతోఽయం । ఘటో బుద్ధ్యుదయా త్పురా
బ్రహ్మణై వోపరిష్టాత్తు । జ్ఞాతత్వేనే త్యసౌ భిదా. ౫

5 జ్ఞాతత్వం నామ కుంభే త । చ్చిదాభాసఫలోదయః
న ఫలం బ్రహ్మచైతన్యం । మానా త్ప్రాగపి సత్త్వతః. ౧౦

6 పరాగర్థప్రమేయేషు । యా ఫలత్వేన సమ్మతా
సంవి త్సైవేహ మేయోఽర్థో । వేదాంతో క్తిప్రమాణతః. ౧౧

7 ధీవృత్త్యాభాసకుంభానాం । సమూహెూ భాస్యతే చితా
కుంభమాత్రఫలత్వా త్స । ఏక ఆభాసత స్స్ఫురేత్. ౧౪

8 చైతన్యం ద్విగుణం కుంభే । జ్ఞాతత్వేన స్ఫురత్వతః
అన్యేఽనువ్యవసాయాఖ్య । మాహురేతద్యథోదితమ్. ౧౫

9 స్వమాత్రం భాసయేత్తప్తం । లోహం నాన్యత్కదాచన
ఏవమాభాససహితా । వృత్తయస్స్వస్వభాసికాః. ౧౯

10 • సంధయోఽఖిలవృత్తీనా । మభావాశ్చావభాసితాః
నిర్వికారేణ యేనాసౌ । కూటస్థ ఇతి చోచ్యతే. ౨౧

11 • ఘటే ద్విగుణచైతన్యం । యథా బాహ్యే తథాంఽతరే
వృత్తిష్వపి తతస్తత్ర । వైశద్యం సంధితోఽధికమ్. ౨౨

12 నైష్కర్మ్యసిద్ధావప్యేవ । మాచార్యైస్స్పష్ట మీరితమ్
సామానాధికరణ్యస్య । బాధార్థత్వమతోఽస్తు తత్. ४४

13 * సర్వం బ్రహ్మేతి జగతా । సామానాధికరణ్యవత్
అహం బ్రహ్మేతి జీవేన । సమానాధికృతిర్భవేత్. ४५

14 • సామానాధికరణ్యస్య । బాధార్థత్వం నిరాకృతమ్
ప్రయత్నతో వివరణే । కూటస్థస్య వివక్షయా. ४६

15 • బుద్ధ్యాదీనాం స్వరూపం యో । వివినక్తి స తత్త్వవిత్
స ఏవ ముక్త ఇత్యేవం । వేదాంతేషు వినిశ్చయః. ५४

16 ఏవం చ సతి బంధస్స్యాత్ । కస్యేత్యాది కుతర్కజాః
విడంబనా దృఢం ఖండ్యాః । ఖండనోక్తిప్రకారతః. ५५

17 * ఇతి శైవపురాణేషు । కూటస్థః ప్రవివేచితః
జీవేశత్వాదిరహితః । కేవలస్స్వప్రభశ్శివః. ५९

18 • అస్మన్నిద్రాపి జీవేశౌ । చేతనౌ స్వప్నగౌ సృజేత్
మహామాయా సృజత్యేతా । విత్యాశ్చర్యం కిమత్ర తే. ६३

19 • సర్వజ్ఞత్వాదికం చేశే । కల్పయిత్వా ప్రదర్శయేత్
ధర్మిణం కల్పయంత్యాస్య । త్కో భారో ధర్మకల్పనే. ౬౪

20 తస్మా త్కుతర్కం సంత్యజ్య । ముముక్షు శ్శ్రుతి మాశ్రయేత్
శ్రుతౌ తు మాయా జీవేశౌ । కరోతీతి ప్రదర్శితమ్. ౬౮

21 * న నిరోధో న చోత్పత్తి । ర్న బద్ధో న చ సాధకః
న ముముక్షు ర్న వై ముక్త । ఇత్యేషా పరమార్థతా. ౭౧

22 * శ్రుతితాత్పర్య మఖిల । మబుద్ధ్వా భ్రామ్యతే జడః
వివేకీ త్వఖిలం బుద్ధ్వా । తిష్ఠ త్యానందవారిధౌ. ౭౪

23 మాయామేఘో జగన్నీరం । వర్షత్యేవ యథా తథా
చిదాకాశస్య నో హాని । ర్న వా లాభ ఇతి స్థితిః. ౭౫

24 ఇమం కూటస్థదీపం యోఽ । నుసంధత్తే నిరంతరమ్
స్వయం కూటస్థరూపేణ । దీప్యతేఽసౌ నిరంతరమ్. ౭౬

---

9. ధ్యానదీపః

1 • సంవాదిభ్రమవ ద్బ్రహ్మ । తత్త్వోపాస్త్యాఽపి ముచ్యతే
ఉత్తరే తాపనీయేఽతః । శ్రుతోపాస్తి రనేకథా. ౧

2 • మణిప్రదీపప్రభయో । ర్మణిబుద్ధ్యాఽభిధావతోః
మిథ్యాజ్ఞానావిశేషేఽపి । విశేషోఽర్థక్రియాం ప్రతి. ౨

3 • దీపప్రభామణిభ్రాంతి । ర్విసంవాదిభ్రమ స్స్మృతః
మణిప్రభామణిభ్రాంతి । స్సంవాదిభ్రమ ఉచ్యతే. ౬

4 గోదావర్యుదకం గంగో । దకం మత్వా విశుద్ధయే
సంప్రోక్ష్య శుద్ధి మాప్నోతి । స సంవాదిభ్రమో మతః. ౮

5 అన్యథా మృత్తికాదారు । శిలా స్స్యు ర్దేవతాః కథమ్ ?
అగ్నిత్వాదిధియోపాస్యాః । కథం వా యోషిదాదయః ? ౧౧

6 స్వయంభ్రమోఽపి సంవాదీ । యథా సమ్య క్ఫలప్రదః
బ్రహ్మతత్త్వోపాసనాఽపి । తథా ముక్తిఫలప్రదా. ౧౩

7 వేదాంతేభ్యో బ్రహ్మతత్త్వ । మఖండైకరసాత్మకమ్
పరోక్ష మపగ మ్యైత । దహ మస్మీ త్యుపాసతే. ౧౪

8 ♦ శాస్త్రోక్తేనైవ మార్గేణ । సచ్చిదానందనిశ్చయాత్
పరోక్షమపి తద్జ్ఞానం । తత్త్వజ్ఞానం నతు భ్రమః. ౧౯

9 బ్రహ్మ యద్యపి శాస్త్రేషు । ప్రత్యక్త్వేనైవ వర్ణితమ్
మహావాక్యై స్తథాఽ ప్యేత । ద్దుర్బోధ మవిచారిణః. ౨౦

10 ♦ అపరోక్షద్వైతబుద్ధిః । పరోక్షాద్వైతబుద్ధ్యనుత్. ౨౨
అపరోక్షశిలాబుద్ధి । ర్న పరోక్షేశతాం నుదేత్. ౨౩

11 ♦ ఉపాస్తీనా మనుష్ఠాన । మార్షగ్రంథేషు వర్ణితమ్
విచారాక్షమమర్త్యాశ్చ । త చ్ఛ్రుత్వోపాసతే గురోః. ౨౮

12 విచారయ న్నామరణం । నైవాత్మానం లభేత చేత్
జన్మాంతరే లభేతైవ । ప్రతిబంధక్షయే సతి. ౩౩

13 ♦ కాలేన పరిపచ్యంతే । కృషిగర్భాదయో యథా
తద్వ దాత్మవిచారోఽపి । శనైః కాలేన పచ్యతే. ౩౭

14 ♦ పునఃపున ర్విచారేఽపి । త్రివిధప్రతిబంధతః
న వేత్తి తత్త్వ మిత్యేత । ద్వార్తికే సమ్య గీరితమ్. ౩౮

15 అతీతేనాపి మహిషీ - । స్నేహేన ప్రతిబంధతః
భిక్షు స్తత్త్వం న వేదేతి । గాథా లోకే ప్రతీయతే. ౪౧

16 ప్రతిబంధో వర్తమానో । విషయాసక్తిలక్షణః
ప్రజ్ఞామాంద్యం కుతర్కశ్చ । విపర్యయదురాగ్రహః. ౪౩

17 ఆగామిప్రతిబంధశ్చ । వామదేవే సమీరితః
ఏకేన జన్మనా క్షీణో । భరతస్య త్రిజన్మభిః. ౪౫

18 కేషాంచి త్స విచారోఽపి । కర్మణా ప్రతిబధ్యతే
శ్రవణాయాపి బహుభి । ర్యో న లభ్య ఇతి శ్రుతేః. ౫౩

19 * అత్యంతబుద్ధిమాంద్యా ద్వా । సామగ్ర్యా వా ప్యసంభవాత్
యో విచారం న లభతే । బ్రహ్మోపాసీత సోఽనిశమ్. ౫౪

20 • నిర్గుణబ్రహ్మతత్త్వస్య । న హ్యుపాస్తే రసంభవః
సగుణబ్రహ్మణీ వాత్ర । ప్రత్యయావృత్తిసంభవాత్. ౫౫

21 • వాగాద్యగోచరాకార । మిత్యేవం యది వేత్త్యసౌ
వాగాద్యగోచరాకార । మిత్యుపాసీత నో కుతః ? ౫౮

22 కా తే భక్తి రుపాస్తౌ చే । త్కస్తే ద్వేష స్తదీరయ
మానాభావో న వాచ్యోఽస్యాం । బహుశ్రుతిషు దర్శనాత్. ౬౧

23 ఉత్తరస్మింస్తాపనీయే । శైబ్యప్రశ్నేఽథ కాఠకే
మాండూక్యాదౌ చ సర్వత్ర । నిర్గుణోపాస్తి రీరితా. ౬౩

24 * అనుష్ఠానప్రకారోఽస్యాః । పంచీకరణ ఈరితః
జ్ఞానసాధన మేత చ్చే । న్నేతి కేనాత్ర వారితమ్ ? ౬౪

25 నానుతిష్ఠతి కోఽప్యేత । దితి చే న్మాఽనుతిష్ఠతు
పురుష స్యాపరాధేన । కి ముపాస్తిః ప్రదుష్యతి ? ౬౫

26 అస్థూలాదే ర్నిషేధ్యస్య । గుణసంఘస్య సంహృతిః
తథా వ్యాసేన సూత్రేఽస్మి న్నుక్తాఽక్షరధియాం త్వితి. ౬౯

27 ఆనందాదిభి రస్థూలా । దిభి శ్చాత్మాఽత్ర లక్షితః
అఖండైకరస స్సోఽహ । మస్మీ త్యేప ముపాసతే. ౭౩

28 * బోధోపాస్త్యో ర్విశేషః క । ఇతి చే దుచ్యతే శృణు
వస్తుతంత్రో భవే ద్బోధః । కర్తృతంత్ర ముపాసనమ్. ౭౪

29 యావ చ్చింత్యస్వరూపత్వా । భిమాన స్స్వస్య జాయతే
తావ ద్విచింత్య పశ్చాచ్చ । తదే వామృతి ధారయేత్. ౭౮

30 పరవ్యసనినీ నారీ । వ్యగ్రాఽపి గృహకర్మణి
తదే వాస్వాదయ త్యంతః । పరసంగరసాయనమ్. ౮౪

31 * ఏవం ధ్యానైకనిష్ఠోఽపి । లేశా ల్లౌకిక మాచరేత్
తత్త్వవి త్త్వవిరోధిత్వా । ల్లౌకికం సమ్య గాచరేత్. ౮౭

32 అపేక్షతే వ్యవహృతి । ర్న ప్రపంచస్య వస్తుతామ్
నాప్యాత్మజాడ్యం కిం త్వేషా । సాధనాన్యేవ కాంక్షతే. ౮౯

33 * ఉపమృద్నాతి చిత్తం చేత్ । ధ్యాతాఽసౌ న తు తత్త్వవిత్
న బుద్ధిం మర్దయ న్దృష్టో । ఘటతత్త్వస్య వేదితా. ౯౧

34 నిశ్చిత్య సకృ దాత్మానం । యదాఽపేక్షా తదైవ తమ్
వక్తుం మంతుం తథా ధ్యాతుం । శక్నో త్యేవ హి తత్త్వవిత్

35 • ధ్యానం త్వైచ్ఛిక మేతస్య । వేదనా న్ముక్తిసిద్ధితః
జ్ఞానాదేవ తు కైవల్య । మితి శాస్త్రేషు డిండిమః. ౯౭

36 • వర్ణాశ్రమవయోఽవస్థా । భిమానో యస్య విద్యతే
తస్యైవ చ నిషేధాశ్చ । విధయ స్సకలా అపి. ౧౦౦

37 సమాధి మథ కర్మాణి । మా కరోతు కరోతు వా
హృదయే నాస్తసర్వాస్థో । ముక్త ఏ వోత్తమాశయః. ౧౦౨

38 * శాపానుగ్రహసామర్థ్యం । యస్యాసౌ తత్త్వవి ద్యది
తన్న శాపాదిసామర్థ్య । ఫలం, స్యా త్తపసో యతః. ౧౦౮

39 సామర్థ్యహీనో నింద్య శ్చే । ద్యతిభి ర్విధివర్జితః
నింద్యంతే యతయోఽప్యన్యై।రనిశం భోగలంపటైః. ౧౧౧

40 * త దిత్థం తత్త్వవిజ్ఞానే । సాధనానుపమర్దనాత్
జ్ఞానినాఽఽచరితుం శక్యం । సమ్య గ్రాజ్యాది లౌకికమ్.

41 ఉపాసకస్తు సతతం । ధ్యాయన్నేవ వసే ద్యతః
ధ్యానేనైవ కృతం తస్య । బ్రహ్మత్వం విష్ణుతాదివత్. ౧౧౬

42 అస్త్యేవోపాసకస్యాపి । వాస్తవీ బ్రహ్మతేతి చేత్
పామరాణాం తిరశ్చాం చ । వాస్తవీ బ్రహ్మతా న కిమ్? ౧౧౯

43 అజ్ఞానా దపుమర్థత్వ । ముభయత్రాపి తత్సమమ్
ఉపవాసా ద్యథా భిక్షా । వరం ధ్యానం తథాఽన్యతః. ౧౨౦

44 • పామరాణాం వ్యవహృతే । ర్వరం కర్మాద్యనుష్ఠితిః
తతోఽపి సగుణోపాస్తి । ర్నిర్గుణోపాసనా తతః. ౧౨౧

45 యావ ద్విజ్ఞానసామీప్యం । తావ చ్ఛ్రైష్ఠ్యం వివర్ధతే
బ్రహ్మజ్ఞానాయతే సాక్షా । న్నిర్గుణోపాసనం శనైః. ౧౨౨

46 • సంవాదిభ్రమతః పుంసః । ప్రవృత్త స్యాన్యమానతః
ప్రమేతి చే త్తథోపాస్తి । ర్మాంతరే కారణాయతామ్. ౧౨౪

47 నిర్గుణోపాసనం పక్వం । సమాధి స్స్యా చ్ఛనై స్తతః
య స్సమాధి ర్నిరోధాఖ్యః । సోఽనాయాసేన లభ్యతే ౧౨౬

48 * నిరోధలాభే పుంసోఽంత । రసంగం వస్తు శిష్యతే
పునః పున ర్వాసితేఽస్మి । న్వాక్యా జ్జాయేత తత్త్వధీః. ౧౨౭

49 నిర్వికారాసంగనిత్య । స్వప్రకాశైకపూర్ణతాః
బుద్ధౌ ఝటితి శాస్త్రోక్తా । ఆరోహం త్యవివాదతః. ౧౨౮

50 • యోగాభ్యాస స్త్వేతదర్థే । ఽమృతబిన్ద్వాదిషు శ్రుతః
ఏవం చ దృష్టద్వారాపి । హేతుత్వా దన్యతో పరమ్. ౧౨౯

51 ఉపేక్ష్య త త్తీర్థయాత్రాం । జపాదీనేవ కుర్వతామ్
పింప ముత్సృజ్య చ కరం । లేఢీతి న్యాయ ఆపతేత్. ౧౩౦

52 బహువ్యాకులచిత్తానాం । విచారా త్తత్త్వధీ ర్న హి
యోగో ముఖ్య స్తత స్తేషాం । ధీదర్ప స్తేన నశ్యతి. ౧౩౨

53 ఉపాసనం నాతిపక్వ । మిహ యస్య పరత్ర సః
మరణే బ్రహ్మలోకే వా । తత్త్వం విజ్ఞాయ ముచ్యతే. ౧౩౬

54 • ఉపాసనస్య సామర్థ్యా । ద్విద్యోత్పత్తి ర్భవే త్తతః
నాన్యః పంథా ఇతి హ్యేత । చ్ఛాస్త్రం నైవ విరుధ్యతే. ౧౪౨

55 ప్రణవోపా స్తయః ప్రాయో । నిర్గుణా ఏవ వేదగాః
క్వచి త్సగుణతాఽప్యుక్తా । ప్రణవోపాసనస్య హి. ౧౪౮

56 ఇహ వా మరణే చాస్య । బ్రహ్మలోకేఽథవా భవేత్
బ్రహ్మసాక్షాత్కృతి స్సమ్య । గుపాసీనస్య నిర్గుణమ్. ౧౫౦

57 దేహోపల మపాకృత్య । బుద్ధికుద్దాలకా త్పునః
ఖాత్వా మనోభువం భూయో । గృహ్ణీయా న్మాం నిధిం పుమా

58 • అనుభూతే రభావేఽపి । బ్రహ్మాస్మీత్యేవ చింత్యతామ్
అప్యస త్ప్రాప్యతే ధ్యానా । న్నిత్యాప్తం బ్రహ్మ కిం పునః?

59 దేహాభిమానం విధ్వస్య । ధ్యానా దాత్మాన మద్వయమ్
పశ్య న్మర్త్యోఽమృతో భూత్వా । హ్యత్ర బ్రహ్మ సమశ్నుతే.

60 ధ్యానదీప మిమం సమ్య । క్పరామృశతి యో నరః
ముక్తసంశయ ఏవాయం।ధ్యాయతి బ్రహ్మ సంతతమ్.౧౫౮

10. నాటకదీపః

1 * పరమాత్మాఽద్వయానందః । పూర్ణః పూర్వే స్వమాయయా
స్వయమేవ జగ ద్భూత్వా । ప్రావిశ జ్జీవరూపతః. ౧

2 • అనేకజన్మభజనాత్ । స్వవిచారం చికీర్షతి
విచారేణ వినష్టాయాం । మాయాయాం శిష్యతే స్వయమ్. 3

3 • అద్వయానందరూపస్య । సద్వయత్వం చ దుఃఖితా
బంధః ప్రోక్తః, స్వరూపేణ । స్థితి ర్ముక్తి రితీర్యతే. ౪

4 • అవిచారకృతో బంధో । విచారేణ నివర్తతే
తస్మాజ్జీవపరాత్మానౌ । సర్వదైవ విచారయేత్. ౫

5 • కర్తారం చ క్రియాం తద్వత్ । వ్యావృత్తవిషయానపి
స్ఫోరయే దేకయత్నేన । యోఽసౌ సాక్ష్యత్ర చిద్వపుః. ౯

6 నృత్యశాలాస్థితో దీపః । ప్రభుం సభ్యాంశ్చ నర్తకీమ్
దీపయే దవిశేషేణ । తదభావేఽపి దీప్యతే. ౧౧

7 * అహంకారః ప్రభు, స్సభ్యా । విషయా, నర్తకీ మతిః,
తాలాదిధారీ ణ్యక్షాణి, । దీప స్సాక్ష్యవభాసకః. ౧౪

8 గృహాంతరగత స్స్వల్పో । గవాక్షా దాతపోఽచలః
తత్ర హస్తే నృత్యమానే । నృత్యతీ వాతపో యథా. ౧౮

9 నిజస్థానస్థిత స్సాక్షీ । బహిరంతర్గమాగమౌ
అకుర్వన్ బుద్ధిచాంచల్యా । త్కరోతీవ తథా తథా. ౧౯

10 * న బాహ్యో నాంతర స్సాక్షీ । బుద్ధే ర్దేశౌ హి తా వుభౌ
బుద్ధ్యాద్యశేషసంశాంతౌ । యత్ర భా త్యస్తి తత్ర సః. ౨౦

11 • యద్యద్రూపాది కల్ప్యేత । బుద్ధ్యా తత్తత్ప్రకాశయన్
తస్య తస్య భవే త్సాక్షీ । స్వతో వాగ్బుద్ధ్యగోచరః. ౨౩

12 * కథం తాదృ ఙ్మయా గ్రాహ్య । ఇతి చే న్నైవ గృహ్యతామ్
సర్వగ్రహోపసంశాంతౌ । స్వయమే వావశిష్యతే. ౨౪

13 • న తత్ర మానాపేక్షాఽస్తి । స్వప్రకాశస్వరూపతః
తాదృగ్వ్యుత్పత్త్యపేక్షా చే । చ్ఛ్రుతిం పఠ గురో ర్ముఖాత్. ౨౫

14 యది సర్వగ్రహత్యాగోఽ । శక్య స్తర్హి ధియం ప్రజ
శరణం, తదధీనోఽంత । ర్బహి ర్వైషోఽనుభూయతామ్.

11. యోగానందః

1 • బ్రహ్మానందం ప్రవక్ష్యామి । జ్ఞాతే తస్మి న్నశేషతః
ఐహికాముష్మికానర్థ । వ్రాతం హిత్వా సుఖాయతే. ౧

2 • బ్రహ్మవి త్పర మాప్నోతి । శోకం తరతి చాత్మవిత్
రసో బ్రహ్మ రసం లబ్ధ్వాఽఽ । నందీ భవతి నాన్యథా. ౨

3 • ఇత్యాదిశ్రుతయో బహ్వ్యః । పురాణై స్స్మృతిభి స్సహ
బ్రహ్మజ్ఞానేఽనర్థహాని । మానందం చాప్య ఘోషయన్. ౧౦

4 ఆనంద స్త్రివిధో బ్రహ్మ । నందో విద్యాసుఖం తథా
విషయానంద ఇ త్యాదౌ । బ్రహ్మానందో వివిచ్యతే. ౧౧

5 ఆనందాదేవ భూతాని । జాయంతే తేన జీవనమ్
తేషాం లయశ్చ తత్రాతో । బ్రహ్మానందో న సంశయః. ౧౩

6 • భూతోత్పత్తేః పురా భూమా । త్రిపుటీద్వైతవర్జనాత్
జ్ఞాతృజ్ఞానజ్ఞేయరూపా । త్రిపుటీ ప్రలయే హి నో. ౧౪

7 సపురాణా న్పంచ వేదా । శాస్త్రాణి వివిధాని చ
జ్ఞాత్వా ప్యనాత్మవిత్త్వేన । నారదోఽతిశుశోచ హ. ౧౮

8 • సోఽహం విద్వ న్ప్రశోచామి । శోకపారం నయాత్ర మామ్
ఇత్యుక్త స్సుఖమే వాస్య । పార మిత్యభ్యధా దృషిః. ౨౦

9 • సను ద్వైతే సుఖం మాభూ । దద్వైతే ప్యస్తి నో సుఖమ్
అస్తి చే దుపలభ్యేత । తథా చ త్రిపుటీ భవేత్. ౨౨

10 * మా స్త్వద్వైతే సుఖం కింతు । సుఖ మద్వైత మేవ హి
కిం మాన మితి చే న్నాస్తి । మానాకాంక్షా స్వయంప్రభే. ౨౩

11 స్తా మద్వైతస్వప్రభత్వే । వద సుప్తౌ సుఖం కథమ్?
శృణు దుఃఖం తదా నాస్తి । తత స్తే శిష్యతే సుఖమ్. ౩౩

12 అంధ స్సన్న ప్యనంధ స్స్యాద్, । విద్ధోఽవిద్ధోఽథ రోగ్యపి
ఆరోగీతి శ్రుతిః ప్రాహ । తచ్చ సర్వజనా విదుః. ౩౪

13 • తథా సతి సుషుప్తౌ చ । దుఃఖాభావోఽనుభూతితః
విరోధిదుఃఖరాహిత్యా । త్సుఖం నిర్విఘ్న మిష్యతామ్. ౩౮

14 నిద్రాయాం తు సుఖం య త్తత్ । జన్యతే కేన హేతునా
సుఖాభిముఖధీ రాదౌ । పశ్చా న్మజ్జే త్పరాత్మని. ౪౨

15 • ఆత్మాభిముఖధీవృత్తౌ । స్వానందః ప్రతిబింబతి
అనుభూ యైన మత్రాపి త్రిపుట్యా శ్శాంతి మాప్నుయాత్ ౪౪

16 • తచ్ఛ్రమ స్యాపనుత్త్యర్థం । జీవో ధావే త్పరాత్మని
తే నైక్యం ప్రాప్య తత్రోత్యో । బ్రహ్మానంద స్స్వయంభవేత్.

17 దృష్టాంతా శ్శకుని శ్శ్యేనః । కుమారశ్చ మహా న్నృపః
మహాబ్రాహ్మణ ఇత్యేతే । సుప్త్యానందే శ్రుతీరితాః. ౪౬

18 కుమారాదివదే వాయం । బ్రహ్మానందైకతత్పరః
స్త్రీపరిష్వక్తవ ద్వేద । న బాహ్యం నాపి చాంతరమ్. ౫౪

19 • పితాపి సుప్తౌ వపితే । త్యాదౌ జీవత్వవారణాత్
సుప్తౌ బ్రహ్మైవ నో జీవః । సంసారిత్వాసమీక్షణాత్. ౫౬

20 • సుషుప్తికాలే సకలే । విలీనే తమసాఽఽవృతః
సుఖరూప ముపైతీతి । బ్రూతే హ్యాథర్వణీ శ్రుతిః. ౫౮

21 బ్రహ్మవిజ్ఞాన మానంద । మితి వాజసనేయినః
పఠం త్యత స్స్వప్రకాశం । సుఖం బ్రహ్మైవ నేతరత్. ౬౧

22 ప్రాగూర్ధ్వమపి నిద్రాయాః । పక్షపాతో దినే దినే
బ్రహ్మానందే నృణాం తేన । ప్రాజ్ఞోఽస్మిన్ వివదేత కః? ౭౬

23 * నను తూష్ణీంస్థితౌ బ్రహ్మ । నందశ్చే ద్భాతి లౌకికాః
అలసా శ్చరితార్థా స్స్యుః । శాస్త్రేణ గురుణాఽత్ర కిమ్? ౭౭

24 * బాఢం బ్రహ్మేతి విద్యాశ్చేత్ । కృతార్థా స్తావతైవ తే
గురుశాస్త్రే వినాఽత్యంతం । గంభీరం బ్రహ్మ వేత్తి కః? ౭౮

25 జానా మ్యహం త్వదుక్త్యాఽద్య । కుతో మే న కృతార్థతా?
శృణ్వత్ర త్వాదృశో వృత్తం । ప్రాజ్ఞంమన్యస్య కస్యచిత్. ౭౯

26 చతుర్వేదవిదే దేయ । మితి శృణ్వ న్నవోచత
వేదా శ్చత్వార ఇత్యేవం । వేద్మి మే దీయతాం ధనమ్. ౮౦

27 • అర్థే వ్యాకరణా ద్బుద్ధే । సాక్షాత్కారోఽవశిష్యతే
స్యా త్కృతార్థత్వధీ ర్యావ । త్తావ ద్గురు ముపాస్వ భోః. ౮౪

28 • ఆస్తా మేత ద్యత్ర యత్ర । సుఖం స్యా ద్విషయై ర్వినా
తత్ర సర్వత్ర విద్ధ్యేతాం । బ్రహ్మానందస్య వాసనామ్. ౮౫

29 • విషయేష్వపి లబ్ధేషు । తదిచ్ఛోపరమే సతి
అంతర్ముఖమనోవృత్తా । వానందః ప్రతిబింబతి. ౮౬

30 బ్రహ్మానందో వాసనా చ । ప్రతిబింబ ఇతి త్రయమ్
అంతరేణ జగ త్యస్మిన్ । ఆనందో నాస్తి కశ్చన. ౮౭

31 • య ఆనందమయ స్సుప్తౌ । స విజ్ఞానమయాత్మతామ్
గత్వా స్వప్నం ప్రబోధం వా । ప్రాప్నోతి స్థానభేదతః. ౯౦

32 • సుఖదుఃఖాంతరాళేషు । భవే త్తూష్ణీ మవస్థితిః. ౯౪
ఔదాసీన్యే నిజానంద । భావం వ క్త్యఖిలో జనః. ౯౫

33 యావ ద్యావ దహంకారో । విస్మృతోఽభ్యాసయోగతః
తావ త్తావ త్సూక్ష్మదృష్టే । ర్నిజానందోఽనుభూయతే. ౯౮

34 సర్వాత్మనా విస్మృత స్సన్ । సూక్ష్మతాం పరమాం వ్రజేత్
అలీనత్వా న్న నిద్రైషా । తతో దేహోఽపి నో పతేత్. ౯౯

35 * స ద్వైతం భాసతే నాపి । నిద్రా తత్రాస్తి య త్సుఖమ్
స బ్రహ్మానంద ఇత్యాహ । భగవా నర్జునం ప్రతి. ౧౦౦

36 • యస్మింస్థితో న దుఃఖేన । గురుణాఽపి విచాల్యతే. ౧౦౬
తం విద్యా ద్దుఃఖసంయోగ । వియోగం యోగసంజ్ఞితమ్.

37 • ఉత్సేక ఉదధే ర్యద్వత్ । కుశాగ్రే ణైకబిందునా
మనసో నిగ్రహ స్తద్వత్ । భవే దపరిఖేదతః. ౧౦౯

38 • యథా నిరింధనో వహ్నిః । స్వయోనా వుపశామ్యతి
తథా వృత్తిక్షయా చ్చిత్తం । స్వయోనా వుపశామ్యతి. ౧౧౧

39 * చిత్తమేవ హి సంసార । స్తత్ప్రయత్నేన శోధయేత్
యచ్చిత్త స్తన్మయో మర్త్యో।గుహ్య మేతత్సనాతనమ్. ౧౧౨

40 * సమాసక్తం యదా చిత్తం । జంతో ర్విషయగోచరే
యద్యేవం బ్రహ్మణి స్యా త్త । త్కో న ముచ్యేత బంధనాత్?

41 మన ఏవ మనుష్యాణాం । కారణం బంధమోక్షయోః
బంధాయ విషయాసక్తం । ముక్త్యై నిర్విషయం స్మృతమ్.

42 శ్రద్ధాళు ర్వ్యసనీయోఽత్ర । నిశ్చినో త్యేవ సర్వదా
నిశ్చితే తు సకృ త్తస్మి । న్విశ్వసి త్యన్యదా హ్యయమ్. ౧౨౦

43 • తాదృ క్పుమా నుదాసీన । కాలేఽ ప్యానందవాసనామ్
ఉపేక్ష్య ముఖ్య మానందం । భావయత్యేవ తత్పరః. ౧౨౧

44 పరవ్యసనినీ నారీ । వ్యగ్రాపి గృహకర్మణి
తదే వాస్వాదయ త్యంతః । పరసంగరసాయనమ్. ౧౨౨

45 అగ్నిప్రవేశహేతౌ ధీః । శృంగారే యాదృశీ తథా
ధీ రస్యోదేతి విషయేఽ । నుసంధానవిరోధిని. ౧౨౪

46 • భుంజానో విషయానందం । బ్రహ్మానందం చ తత్త్వవిత్
ద్విభాషాభిజ్ఞవ ద్విద్యా । దుభౌ లౌకికవైదికౌ. ౧౩౦

47 • దుఃఖప్రాప్తౌ న చోద్వేగో । యథాపూర్వం యతో ద్విధృక్
గంగామగ్నార్ధకాయస్య । పుంస శ్శీతోష్ణధీ ర్యథా. ౧౩౧

48 బ్రహ్మానందాభిధే గ్రంథే । బ్రహ్మానందప్రకాశకమ్
యోగిప్రత్యక్ష మధ్యాయే । ప్రథమేఽస్మి న్నుదీరితమ్. ౧౩౪

12. ఆత్మానందః

1 సన్వేవం వాసనానందాత్ । బ్రహ్మానందాద పీతరత్
వేత్తు యోగీ నిజానందం । మూఢ స్యాత్రాస్తి కా గతిః ? ౧

2 * ఉపాస్తిం కర్మ వా బ్రూయా । ద్విముఖాయ యథోచితమ్
మందప్రజ్ఞం తు జిజ్ఞాసు । మాత్మానందేన బోధయేత్. ౪

3 • బోధయామాస మైత్రేయీం । యాజ్ఞవల్క్యో నిజప్రియామ్
న వా అరే పత్యురర్థే । పతిః ప్రియ ఇతీరయన్. ౫

4 పతి ర్జాయా పుత్రవిత్తే । పశుబ్రాహ్మణబాహుజాః
లోకా దేవా వేదభూతే । సర్వం చాత్మార్థతః ప్రియమ్. ౬

5 సుఖే వైషయికే ప్రీతి । మాత్ర మాత్మా త్వతిప్రియః
సుఖే వ్యభిచర త్యేషా । నాత్మని వ్యభిచారిణీ. ౨౫

6 మా న భూవ మహం కింతు । భూయాసం సర్వదే త్యసౌ
ఆశీ స్సర్వస్య దృష్టేతి । ప్రత్యక్షా ప్రీతి రాత్మని. ౩౧

7 • స్వస్మి న్మృతేఽపి పుత్రాది । ర్జీవే ద్విత్తాదినా యథా
తథైవ యత్నం కురుతే । ముఖ్యాః పుత్రాదయ స్తతః. ౩౮

8 • బాధ మేతావతా నాత్మా । శేషో భవతి కస్యచిత్
గౌణమిథ్యాముఖ్యభేదై । రాత్మాఽయం భవతి త్రిధా. ౩౯

9 దేవపత్తస్తు సింహోఽయ । మిత్యైక్యం గౌణ మేతయోః
భేదస్య భాసమానత్వా । త్పుత్రాదే రాత్మతా తథా. ౪౦

10 భేదోఽస్తి పంచకోశేషు । సాక్షిణో న తు భాత్యసౌ
మిథ్యాత్మతాఽతః కోశానాం । స్థాణో శ్చోరాత్మతా యథా. ౪౧

11 న భాతి భేవో నాప్యస్తి । సాక్షిణోఽప్రతియోగినః
సర్వాంతరత్వా త్తస్యైవ । ముఖ్య మాత్మత్వ మిష్యతే. ౪౨

12 • సత్యేవం వ్యవహారేషు । యేషు యస్యాత్మతోచితా
తేషు తస్యైవ శేషిత్వం । సర్వ స్యాస్యస్య శేషతా. ౪౩

13 * ముమూర్షో గ్గృహరక్షాదౌ । గౌణాత్మై వోపయుజ్యతే
న ముఖ్యాత్మా న మిథ్యాత్మా । పుత్ర శ్శేషీ భవ త్యతః. ౪౪

14 అథ్యేతా వహ్ని రిత్యత్ర । స న్న ప్యగ్ని ర్న గృహ్యతే
అయోగ్యత్వేన యోగ్యత్వా । ద్వటురే వాత్ర గృహ్యతే. ౪౫

15 * కృశోఽహం పుష్టి మాప్స్యామీ । త్యాదౌ దేహత్మతోచితా
న పుత్రం వినియుంక్తేఽత్ర । పుష్టిహేత్వన్నభక్షణే. ౪౬

16 * తపసా స్వర్గ మేష్యామీ । త్యాదౌ కర్త్రాత్మతోచితా
అనపేక్ష్య వపుర్భోగం । చరే త్కృచ్ఛ్రాదికం తతః. ౪౭

17 * మోక్ష్యేఽహ మిత్యత్ర యుక్తం। చిదాత్మత్వం తదా పుమా
త ద్వేత్తి గురుశాస్త్రాభ్యాం । న తు కించి చ్చికీర్షతి. ౪౮

18 • విప్రక్షత్రాదయో యద్వ । ద్బృహస్పతిసవాదిషు
వ్యవస్థితా స్తథా గౌణ । మిథ్యాముఖ్యా యథోచితమ్. ౪౯

19 • తత్ర తత్రోచితే ప్రీతి । రాత్మన్యే వాతిశాయినీ
అనాత్మని తు తచ్ఛేషే । ప్రీతి రస్యత్ర నోభయమ్. ౫౦

20 • జాగరస్వప్నసుప్తీనా । మాగమాపాయభాసనమ్
యతో భవ త్యసా వాత్మా । స్వప్రకాశచిదాత్మకః. ౫౧

21 • శేషాః ప్రాణాదివిత్తాంతా । ఆసన్నా స్తారతమ్యతః
ప్రీతి స్తథా తారతమ్యా । త్తేషు సర్వేషు వీక్ష్యతే. ౫౨

22 ✻ విత్తా త్పుత్త్రః ప్రియః, పుత్త్రా త్పిండః, పిండా త్తథేంద్రియమ్
ఇంద్రియాచ్చ ప్రియః ప్రాణః, । ప్రాణా దాత్మా ప్రియః పరః.

23 • సాక్ష్యేవ దృశ్యా దన్యస్మా । త్ప్రియా నిత్యాహ తత్త్వవిత్
ప్రేయా న్పుత్త్రాది రేవేమం । భోక్తుం సాక్షీతి మూఢధీః. ౬౨

24 ఆత్మనోఽన్యం ప్రియం బ్రూతే । శిష్యశ్చ ప్రతివాద్యపి
తస్యోత్తరం వచో బోధ । శాపౌ కుర్యా త్తయోః క్రమాత్. ౬౩

25 ✻ ఏవం వివిచ్య పుత్త్రాదౌ । ప్రీతిం త్యక్త్వా నిజాత్మని
నిశ్చిత్య పరమాం ప్రీతిం । వీక్షతే త మహర్నిశమ్. ౬౮

26 ఆగ్రహా ద్బ్రహ్మవిద్వేషా । దపి పక్ష మముంచతః
వాదినో నరకః ప్రోక్తో । దోషశ్చ బహుయోనిషు. ౬౯

27 యస్తు సాక్షిణ మాత్మానం । సేవతే ప్రియ ముత్తమమ్
తస్య ప్రేయా నసా వాత్మా । న నశ్యతి కదాచన. ౭౧

28 పరప్రేమాస్పదత్వేన । పరమానందరూపతా
సుఖవృద్ధిః ప్రీతివృద్ధౌ । సార్వభౌమాదిషు శ్రుతా. ౭౨

29 • చైతన్యవ త్సుఖం చాస్య । స్వభావశ్చే చ్చిదాత్మనః
ధీవృత్తి ష్వనువర్తేత । సర్వాస్వపి చితి ర్యథా. ౭౩

30 • నైవ ముష్ణప్రకాశాత్మా । దీప స్తస్య ప్రభా గృహే
వ్యాప్నోతి నోష్ణతా తద్వ । చ్చితే రే తా నువర్తనమ్. ౭౪

31 చిదానందౌ నైవ భిన్నౌ । గంధాద్యాస్తు విలక్షణాః
ఇతిచే త్తదభేదోఽపి । సాక్షిణ్యన్యత్ర వా వద. ౭౬

32 ఆద్యే గంధాదయోఽప్యేవ । మభిన్నాః పుష్పవర్తినః
అక్షభేదేన తద్భేదే । వృత్తిభేదా త్తయో ర్భిదా. ౭౭

33 సత్త్వవృత్తౌ చిత్సుఖైక్యం । తద్వృత్తే ర్నిర్మలత్వతః
రజోవృత్తేస్తు మాలిన్యా । త్సుఖాంశోఽత్ర తిరస్కృతః. ౬౭

34 * నను ప్రియతమత్వేన । పరమానందతాఽఽత్మని
వివేక్తుం శక్యతా మేవం । వినా యోగేన కిం భవేత్ ? ౭౦

35 * య త్సాంఖ్యైః ప్రాప్యతే స్థానం । త ద్యోగైరపి గమ్యతే
ఇతి స్మృతం ఫలైకత్వం । యోగినాం చ వివేకినామ్. ౭౨

36 • సదా పశ్య న్నిజానంద । మపశ్య న్నిఖిలం జగత్
అర్థా ద్యోగీతి చే త్తర్హి । సంతుష్టో వర్ధతాం భవా■. ౮౭

37 బ్రహ్మానందాభిధే గ్రంథే । మందానుగ్రహసిద్ధయే
ద్వితీయాధ్యాయ ఏతస్మి । న్నాత్మానందో వివేచితః ౯౦

---

13. అద్వైతానందః

1 యోగానందః పురోక్తో యః । స ఆత్మానంద ఇష్యతామ్
కథం బ్రహ్మత్వ మేతస్య । సద్వయస్యేతి చే చ్ఛృణు. ౧

2 * ఆకాశాదిస్వదేహాంతం । తైత్తిరీయశ్రుతీరితమ్
జగ న్నాస్త్యన్య దానందా । దద్వైతబ్రహ్మతా తతః ౨

3 ఆనందాదేవ త జ్జాతం । తిష్ఠ త్యానంద ఏవ తత్
ఆనంద ఏవ లీనం చే । త్యుక్తానందా త్కథం పృథక్. ౩

4 • ఉపాదానం త్రిధా భిన్నం । వివర్తి పరిణామి చ
ఆరంభకం చ తత్రాంత్యౌ । న నిరంశేఽవకాశినౌ. ౯

దానుగ్రహేణ స్వీయచతుర్దశవిద్యాభివ్యక్తిః. తస్మాదత్ర విభిన్న కర్తృకత్వప్రయుక్తకర్తృసామర్థ్యాదిదోషోద్భావనస్య ప్రాచీనానేక గురుతరప్రామాణిక మహాప్రబంధకర్తృ ష్వాత్మీయక్షుద్రప్రతి భానురూపాధునాతనవిమర్శకధోరణ్యనుగుణస్య న కోఽప్యవకాశ లేశః. కించ యథావా అద్యతనయోరపి యుగ్మకవ్యో రభిన్న భావయో రేకధై వోభయహృన్నిశ్చితార్థస్యాపి పద్యస్య ముఖభేదే నార్ధశ ఆవిష్కరణమాత్రేణ న సంపూర్ణపద్యప్రణయనసామర్థ్యా భావదోషాపకాశోఽ స్త్యన్యతరస్మిన్నపి వివేకినామ్. తద్వదపి స కోఽప్యత్ర లోప ఇత్యాస్థేయ మితి దిక్.

తత్రాద్య శేఽస్మి న్మహతి వేదాంతప్రకరణప్రబంధే సైక సప్తత్యధికసార్ధసహస్ర (1571) శ్లోకాత్మకే శ్రీసద్గుర్వనుగ్రహ మాత్రోపష్టంభేన చ మయా శ్రీసచ్చిదానందాభీష్టసిద్ధయే, పార కోపకృతయే, స్వచిత్తవిశ్రాంతయే చ యథామతి ప్రాయ శ్శ్రీరామ కృష్ణవిద్వద్విరచితవ్యాకృత్యనుసారేణ ప్రత్యేకం పంచదశానామపి ప్రకరణానా మసాంకర్యేణ తాత్పర్యసంగ్రహోఽత్ర లిఖితః తత్తదవాంతరప్రకరణవిభాగప్రదర్శనపురస్సరమ్.

అతోఽత్ర విదుషో బుద్ధిదోషస్వాభావ్యకృతదోషా నుపలబ్ధా ననుగృహ్య షహ్యా మావేదయితు మభ్యర్థయే సమీకృతయు ఇతి శివమ్.

ఓంకారమందిరమ్,
12—3—1946

ఇత్థమ్

గురుజనవిధేయః
ముదిగొండ వేంకటరామశాస్త్రి

★

ఓమ్ శ్రీసద్గురు శ్శరణమ్

వేదాంతపంచదశీ తాత్పర్యసంగ్రహః

1. ప్రత్యక్తత్త్వవివేకః

శ్లో॥ (1) "నమ శ్శ్రీశంకరానందే" త్యాదికే (శ్లో॥ 65)"ఇత్థం
తత్త్వవివేక" మిత్యంతే ప్రథమప్రకరణే తత్త్వమస్యర్థావబోధ
పర్యవసానే ప్రత్యక్తత్త్వవివేక ఆదౌ (1) "నమ శ్శ్రీశంకరా
నందే"తి శ్లోకే గురుదేవతానమస్కారాత్మకం మంగళ మనుబంధ
చతుష్టయం చ నిరూప్య; (2) "తత్పాదాంబురుహద్వంద్వే"తి
శ్లోకేఽవాంతరప్రయోజనప్రదర్శనపురస్సరం గ్రంథారంభం
ప్రతిజ్ఞాయ; (3) "శబ్దస్పర్శాదయో వేద్యా" ఇత్యారభ్య (9)తత్ప్రే
మాత్మార్థ మన్యత్రే" త్యంతం వక్ష్యమాణ జీవబ్రహ్మైక్యలక్షణ
విషయోపయుక్తస్య సచ్చిదానందమాత్రస్య త్వంపదలక్ష్యార్థ
స్యానుమానేన నిరూపణం కృత్వా; (10) "ఇత్థం సచ్చిత్పరా
నంద" ఇతి శ్లోకే త్వంపదలక్ష్యార్థస్య నిరుక్తానుమానేన సిద్ధా
పపి తత్పదలక్ష్యార్థ తదైక్యార్థయో స్తత్త్వమస్యాద్యుపనిష
దుపదేశైకసమధిగమ్యత్వం ప్రతిజ్ఞాయ; (11) "ఆభాసేన పరం
ప్రేమే"త్యారభ్య (42) "యథా ముంజా దిషీకైవ" మిత్యంతం
తత్త్వమస్యాదివాక్యార్థ విచారోపయోగ్యధ్యారోపప్రక్రియయా సదా
త్మని మాయావిద్యాప్రభృతి వ్యష్టిసమష్టిశరీరత్రయ - పంచకోశ
నిరూపణపూర్వకం తదన్వయవ్యతిరేకద్వారా శోధితస్య పున స్త్వం
పదలక్ష్యార్థస్యయుక్త్యా బ్రహ్మత్వం ప్రతిపాద్య;(43)"పరాపరాత్మనో

రేవ" మితి శ్లోకే నిరుక్తయుక్త్యా సంభావితస్య జీవబ్రహ్మైక్యస్య తత్త్వమస్యాదివాక్యై ర్లక్ష్యత్వం ప్రతిజ్ఞాయ; (44) "జగతో య దుపాదాన" మిత్యారభ్య (52) "వికల్పతదభావాభ్యా" మిత్యంతం సదృష్టాంతం సాక్షేపసమాధానం చాఖండమహావాక్యార్థబోధ ప్రకారం ప్రదర్శ్య; (53) "ఇత్థం వాక్యైః" ఇత్యారభ్య (62) "వాక్య మప్రతిబద్ధం స" దిత్యంతం శ్రవణానంతరభావ్యసంభావ నాదిప్రతిబంధాపనుత్తయే మధ్యమాధికారిణో మనననిదిధ్యాసన సమాధిభి రపరోక్షబోధక్రమం తత్తదవాంతర ఫలప్రదర్శన పూర్వక మభివర్ణ్య; (63) "పరోక్షబ్రహ్మవిజ్ఞాన" మిత్యారభ్య (65) "ఇత్థం తత్త్వవివేక" మిత్యంత మేతత్ప్రకరణోపసంహారః పరోక్షాపరోక్షజ్ఞానఫలప్రదర్శనపూర్వక మకారి.

అత్ర సంగృహీతార్థస్తు- ప్రథమే ప్రత్యక్తత్త్వవివేకేఽస్మిన్ దిఙ్మాత్రేణ యావచ్చతుర్దశభువనాయమాన చతుర్దశ ప్రకర ణార్థప్రదర్శకవజ్రదర్పణాయమానే చతుర్దశప్రకరణ ప్రమేయ మహాకల్పవృక్షశాఖోపశాఖాపత్రపుష్పఫలరసబీజభూతే వా పురస్తా దనుమానేన త్వంపదలక్ష్యార్థనిరూపణానంతరం తత్పదలక్ష్యార్థ తదైక్యార్థావబోధసిద్ధయే అధ్యారోపప్రక్రియయా మాయావిద్యా ప్రభృతి వ్యష్టిసమష్టిదేహత్రయాత్మకపంచకోశనిరూపణతద్వివేచన ద్వారా సంభావితతత్పదలక్ష్యార్థైక్యస్య తత్త్వమస్యాదిమహావాక్య శ్రవణేన మనననిదిధ్యాసనసమాధ్యాదిద్వారా నిరాకృతాసంభావ నాదిప్రతిబంధేన సంజాతాపరోక్షబ్రహ్మాత్మసాక్షాత్కారస్య పుణ్యా పురుషస్య కైవల్యఫల మాత్యంతికపరమపురుషార్థలక్షణ మంతతః ప్రత్యపాది.

2. పంచభూతవివేకః

(1) "స దద్వైతం శ్రుత" మిత్యాదికే (109) "తస్మాద్వేదాంతసంసిద్ధ" మిత్యంతే ద్వితీయప్రకరణే "సదేవ సోమ్యే"తి శ్రుతిద్వారా తత్పదార్థశోధనప్రధానే పంచభూతవివేక ఆదౌ (1) "స దద్వైత''మితి శ్లోకే ప్రథమప్రకరణప్రతిపాదితస్య తత్త్వమస్యర్థస్య ఉపక్రమాదితాత్పర్యతోఽవధారణార్థం వివక్షితాయాః "స దేవ సోమ్యేద మగ్ర ఆసీ'' దిత్యేతచ్ఛ్రుతే రవాఙ్మానసగోచరతయా తద్వివర్తకార్యాత్మక తదుపాధిభూత భూతపంచకస్య "తమఃప్రధానప్రకృతే" రిత్యాదినా ప్రథమప్రకరణే (1-18) నూత్రితస్య విస్తృతవివేకద్వారా తత్పదార్థావబోధనా యోపోద్ఘాతత్వేన భూతపంచకవివేకం ప్రతిజ్ఞాయ; (2) "శబ్దస్పర్శౌ రూపరసా'' విత్యారభ్య (18) ''ఏకాదశేంద్రియై ర్యుక్త్యే'' త్యంతం పంచభూతభౌతికాత్మకస్య కృత్స్నస్యాపి జగత శ్శ్రుతిగతేదం శబ్దార్థత్వ ముక్త్వా; (19) ''ఇదం సర్వం పురా సృష్టే'' రిత్యారభ్య (46) ''మనోజృంభణరాహిత్య'' ఇత్యంతం ''ఏక మేవాద్వితీయ''మిత్యేతచ్ఛ్రుతిభాగస్యార్థం స్వగతాదిభేదత్రయరహితం నిర్విశేషాద్వితీయసత్యాత్మానం సగుణశూన్యాత్మవాదయో ర్నిరసనపూర్వకం నిరూప్య; (47) ''నిస్తత్త్వా కార్యగమ్యాఽస్య శక్తి'' రిత్యారభ్య (97) ''బ్రహ్మాండలోకదేహేష్వి'' త్యంతం విశిష్య మాయాయా అనిర్వచనీయత్వవిచారపూర్వకం తన్మాత్రావష్టంభాత్సన్మాత్రేఽధ్యస్తానా మేకైకగుణోత్తరాణాం వియదాదీనాం భౌతికానాం బ్రహ్మాండదేహాంతానాం చ, అన్వయవ్యతిరేకాభ్యా మసద్భానసమానత్వాత్మకమిథ్యాత్వప్రతిపాదనం ''సదే వేద మాసీ'' దితి సమానాధికరణశ్రుత్యవష్టంభా త్సప్రపంచం ప్రపంచ్య;

(98) "భూతభౌతికమాయానా" మిత్యారభ్య (102) "ద్వైతా వజ్ఞా నుస్థితా చే" దిత్యంతం కపిల - కణాద - బౌద్ధాదివివిధ భేదవాదిభి రనేకథా సముత్ప్రేక్షితస్యాపి ద్వైతప్రపంచస్య నిరుక్తదిశా నిర్విశేషాద్వితీయసదాత్మమాత్రతయా నిశ్చిన్వతాం సర్వదా జీవన్ముక్తిరేవే త్యుక్త్వా;(103) ఏషా బ్రాహ్మీ స్థితిః పార్థే" త్యారభ్య (109) "తస్మా ద్వేదాంతసంసిద్ధ" మిత్యంత మంత కాలే ప్యేవంవిధపంచభూతవివేకపరిప్రాప్త తత్పదలక్ష్యార్థ బ్రహ్మా త్మానుభవశాలినాం న పునః పునరుద్భవసంభవః కింతు కైవల్యా మేవేతి న్యరూపి.

అత్ర సంగృహీతార్థస్తు- ప్రథమ ప్రకరణప్రతిపాదిత తత్త్వ మస్యర్థానుభూత్యపేక్షితస్య తదుపక్రమాత్మక "స దే వే "తి శ్రుత్యర్థస్య తత్పదార్థస్య నిరూపణం సప్రపంచం ప్రపంచ్య; నిరుక్తదిశా తత్తాదృశానిర్వచనీయమాయావిజృంభణమాత్రాత్మ కస్య, వివిధభేదవాదిభి రనేకథా సత్యత్వే నోత్ప్రేక్షితస్యాపి నిఖిల భూతభౌతికాండదేహాత్మకప్రపంచస్య నిర్విశేషాద్వితీయాఖండ సన్మాత్రాత్మత్వనిశ్చయశాలినాం జీవన్ముక్తానా మంతకాలేఽప్యవి తథం కైవల్య మభ్యవస్థి.

3. పం చ కో శ వి వే కః

(1) "గుహాహితం బ్రహ్మ య త్త" దిత్యాదికే (43) "య ఏవం బ్రహ్మ వే దైష" ఇత్యంతే తృతీయప్రకరణే "యో వేద నిహిత"మితి శ్రుతిద్వారా త్వంపదార్థబోధనప్రధానే పంచకోశ వివేకే ఆదౌ (1) "గుహాహితం బ్రహ్మ య త్త" దితి శ్లోకే ప్రథమ ప్రకరణోక్త తత్త్వమ స్యర్థవిచారావసరే నిషేధ్యతయా నిరూపి

తస్య (1 - 40) "తద్వివేకా ద్వివిక్తా స్స్యు" రిత్యాదినా గుణావస్థాభేదమాత్రా ద్దేహత్రయాపేక్షయా పృథగుల్లిఖితస్య కోశపంచకస్య త్వంపదవాచ్యార్థస్య "యో వేద నిహితం గుహాయా" మిత్యేతచ్ఛ్రుతిప్రక్రియయా విశిష్య విస్తరేణ ప్రతిషేధద్వారా పూర్వోక్త ప్రత్యగభిన్న బ్రహ్మాత్మతత్త్వస్ఫుటీకరణార్థతయాఽస్య ప్రకరణస్య ప్రవృత్తిం ప్రతిజ్ఞాయ; (2) "దేహా దభ్యంతరః ప్రాణ" ఇత్యారభ్య (10) "కాదాచిత్కత్వతో నాత్మే" త్యంత మన్నమయాద్యానందమయాంతానాం పంచకోశానాం శ్రుత్యుపష్టంభకానుమానై రనాత్మత్వం ప్రతిపాద్య; (11) "నను దేహ ముపక్రమ్యే" త్యారభ్య (33) "ఇదం రూపం తు య ద్యావ"దిత్యంతం సర్వేషా మాత్మత్వేనోపలభమానస్య కోశపంచకస్యా ప్యనాత్మత్వే శూన్యవాదాశంకాయా మనేకదృష్టాంతోపపత్త్యనుభవై శ్శ్రుతిమతై స్సర్వబాధసాక్షిత్వే నాబాధ్య మాత్మానం ప్రసాధ్య; (34) "సిద్ధం బ్రహ్మణి సత్యత్వ" మిత్యారభ్య (42) "పుత్రాదే రవివక్షయా" మిత్యంతం పూర్వోక్తరీత్యా పంచకోశవివిక్తస్య సత్యజ్ఞానాత్మకస్య ప్రత్యగాత్మనో దేశాద్యపరిచ్ఛిన్నబ్రహ్మమాత్రత్వం కోశోపాధ్యవివక్షామాత్రకృతం స్ఫుటీకృత్య; (43) "య ఏవం బ్రహ్మ వేదైష" ఇతి శ్లోకే "బ్రహ్మవి దాప్నోతి పరమ్" "స యో హ వై తత్పరమం బ్రహ్మ వేద బ్రహ్మైవ భవతి" ఇత్యాదివివిధశ్రుత్యుక్తరీత్యా సాధనచతుష్టయసంపన్నో నిరుక్తదిశా కృతకోశవిచారేణ సముపలబ్ధబ్రహ్మాత్మభావో బ్రహ్మైవ భవతీ త్యపునరావృత్తిరూప కైవల్యఫల మభ్యవర్ణి.

<u>అత్ర సంగృహీతార్థస్తు</u> - ప్రథమ ప్రకరణోక్తతత్త్వమస్యర్థ విచారస్య, ద్వితీయప్రకరణోక్త తదర్థప్రధానవిచారస్య చాత్యంత

మపేక్షితేన త్వమర్థవిచారేణాత్ర "యో వేదే"తి తైత్తిరీయశ్రుతి ద్వారా నిరూపితేన కోశపంచకనిషేధసాక్ష్యాత్మక 'త్వం' పద లక్ష్యార్థత్వేనైవ భూమబ్రహ్మప్రతిపత్తిలాభాత్ "బ్రహ్మవి దాప్నోతి పర" మిత్యేతదుపనిషదుపక్రాంతం కైవల్యఫల ముపవర్ణితమ్.

4. ద్వై త వి వే కః

(1) "ఈశ్వరేణాపి జీవేనే"త్యాదికే (69) "జీవన్ముక్తేః పరా కాష్ఠే" త్యంతే చతుర్థప్రకరణే జీవన్ముక్తిఫలకే ద్వైతవివేకే ఆదౌ (1) "ఈశ్వరేణాపి జీవే"నేతశ్లోకే ప్రాక్ (1 - 62) "వాక్య మప్రతిబద్ధం స"దితి ప్రథమప్రకరణసూత్రితస్య తత్త్వమస్య ర్థావబోధస్య ఫలీభూతాయాః జీవన్ముక్తిపరాకాష్ఠాయాః ప్రతిపాద నోపయోగితయా ద్వైతవివేకేన హేయస్య బంధస్య స్ఫుటీకరణం భవేదితి ప్రతిజ్ఞాయ; (2) "మాయాం తు ప్రకృతిం విద్యా" దిత్యారభ్య (13) "మోహా దనీశతాం ప్రాప్యే"త్యంత మనేకోప నిషత్సంవాదేన ద్వైత మైశ్వరం వివిధం నిరూప్య; (14) "సప్తాన్న బ్రాహ్మణే ద్వైత"మిత్యాదినా (31) సత్యేవం విషయౌ ద్వౌ స్త" ఇత్యంతం స్వరూపత ఈశ్వరకల్పితేఽపి ద్వైతే సప్తాన్నబ్రాహ్మణ మనుసృత్య ప్రియాప్రియోపేక్ష్యాది వివిధచిత్తవృత్తికల్పనాత్మకం జీవసృష్టమపి ద్వైతం వివిధదృష్టాంతై రుపవర్ణ్య; (32) అన్వయ వ్యతిరేకాభ్యా"మిత్యారభ్య (42) "అబాధకం సాధకంచే"త్యంత మన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం జైవస్యైవ ద్వైతస్య బంధహేతుత్వా ద్ధేయత్వం నిరూప్య; (43) "జీవద్వైతం తు శాస్త్రీయ" మిత్యా రభ్య (62) "బుద్ధతత్త్వేన ధీదోషే"త్యంతం తత్త్వావబోధావధిక శాస్త్రీయజీవద్వైతాశ్రయణేన క్రమా త్తీవ్రమందోభయాత్మకస్యా

ప్యశాస్త్రీయజీవద్వైతస్య హానం తత్త్వాధిగమాయ, జీవన్ముక్తయే చాత్యంత మాపశ్యక మిత్యనేకదృష్టాంతోపపత్తిభి రన్వయవ్యతిరేకాభ్యా ముక్త్వా; (63) "జితే తస్మిన్ వృత్తిశూన్య" మిత్యారభ్య (69) "జీవన్ముక్తేః పరా కాష్ఠే"త్యంతం సహజద్వంద్వాతీతస్థితిర్జీవన్ముక్తేః పరా కాష్ఠా వాసిష్ఠాదిసంప్రతిపత్త్యాఽభ్యవర్ణి.

అత్ర సంగృహీతార్థస్తు – పూర్వప్రకరణత్రయప్రతిపాదిత తత్త్వమస్యర్థావబోధస్య ఫలరూపాయాః జీవన్ముక్తిపరాకాష్ఠాయాః ప్రతిపిపాదయిషయా, తద్విరోధిద్వైతనిరాసార్థం జీవేశ్వరసృష్టద్వైతనిరూపణపూర్వకం జైవస్యైవ ద్వైత స్యాన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం బంధకత్వేన తత్రాఽఽతత్త్వబోధమాత్రాపేక్షితశాస్త్రీయద్వైతాశ్రయణేన క్రమా త్తీవ్రమందోభయాత్మకాశాస్త్రీయ జీవద్వైతనిరాసేన విదుషాం సహజద్వంద్వాతీతస్థితి ర్వాసిష్ఠాద్యుపదిష్టా జీవన్ముక్తిపరాకాష్ఠా ప్రాప్యత ఇత్యభ్యవర్ణి.

5. మ హా వా క్య వి వే క ః

(1) "యనేకతే శృణోతీద" మిత్యాదికే "దృశ్యమానస్య సర్వస్యే" త్యంతే (8) "తత్త్వమస్యాదివాక్యే స్సా భాగత్యాగేన లక్ష్యత" ఇతి ప్రథమప్రకరణసూత్రితార్థస్య వివరణాత్మకే, శుకరహస్యోపనిషద్గత చతుర్వేదమహావాక్యచతుష్టయార్థప్రకాశకాష్టబ్రాహ్మణవాక్యరూపశ్లోకాత్మకే - అదౌ. (1) "యేనేక్షతే శృణోతీద" మిత్యారభ్య (2) "చతుర్ముఖేంద్రదేవేష్వి"త్యంత మృగ్వేదీయమహావాక్యస్య ఐతరేయారణ్యకగతస్య "ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మే" త్యస్య జీవేశ్వరసాధారణలాక్షణిక మఖండార్థం ప్రకాశ్య, (3) "పరిపూర్ణః పరాత్మాత్రే" త్యారభ్య (4) "స్వతః పూర్ణః పరాత్మాత్రే"

త్యంతం యజుర్వేదీయమహావాక్యస్య బృహదారణ్యకగతస్య "అహం బ్రహ్మాస్మి" త్యస్యాపి పూర్వవ దఖండార్థం ప్రకాశ్య; (5) "ఏక మే వాద్వితీయం స" దిత్యారభ్య (6) "శ్రోతు ర్దేహేం ద్రియాతీత" మిత్యంతం సామవేదీయమహావాక్యస్య ఛాందోగ్య గతస్య "త త్త్వ మసి" త్యస్యాపి పూర్వవ దఖండార్థం ప్రకాశ్య; (7) "స్వప్రకాశాపరోక్షత్వ" మిత్యారభ్య, (8) "దృశ్యమానస్య సర్వస్యే" త్యంత మథర్వవేదీయమహావాక్యస్య మాండూక్య గతస్య "అయ మాత్మా బ్రహ్మే" త్యస్యాపి పూర్వవ దఖండార్థః ప్రకాశిత శ్శ్రీసద్గురుసంప్రదాయసంసిద్ధః పరమకృపాళుభి శ్శ్రీ విద్యారణ్యగురుచరణైః.

అత్ర సంగృహీతార్థస్తు- పూర్వోక్తప్రకరణచతుష్టయ ప్రధాన ప్రమేయ ప్రకాశకత్వా దత్యంతావశ్యకతయా జిజ్ఞాసూనా మపే క్షిత స్యానాదివైదికాచార్యపరంపరాసంప్రదాయప్రథితస్య మహా వాక్యోపదేశస్య ప్రణాళీప్రదర్శనానుజిఘృక్షయా జ గ ద్గు రు శ్రీవిద్యారణ్యచరణాః మహావాక్యోపదేశ సంప్రదాయప్రకాశక శుక రహస్యోపనిషద్గత చతుర్వేదమహావాక్యచతుష్ట యార్థప్రకాశకాష్ట బ్రాహ్మణవాక్యాత్మకశ్లోకానే వాన్యూనాతిరిక్తార్థానపి స్వస్వవేదీయ మహావాక్యపూర్వకతయా సక్రమోపదేశేనైవ చతుర్ణా మపరోక్ష ప్రతిపత్తిప్రదత్వే నాన్యతమ వైయర్థ్యాశంకావిధురానే వాత్ర ప్రకరణే స్వీకృత్య జీవేశ్వరోపాధిభూతస్య యుష్మదస్మత్ప్రత్యయ గోచరస్య నిఖిలాధ్యస్తద్వైతప్రపంచస్య జహదజహల్లక్షణాప్రక్రి యయా న్సాయం సర్ప ఇతివ న్నిషేధేన ప్రత్యా గంతస్సారాత్మక తయా సర్వాధిష్ఠానభూమాత్మస్థితిమ దద్వితీయాఖండాపరోక్షనిర్వి శేషసచ్చిదానందమాత్రరూపం కైవల్యసామ్రాజ్య మనుజగ్రహు రఖిలముముక్షూణామ్.

6. చిత్రదీపః

(1) "యథా చిత్రపటే దృష్ట" మిత్యారభ్య (290) "చిత్ర దీప మిమం నిత్య" మిత్యంతే షష్ఠప్రకరణే పూర్వోక్తప్రకరణ పంచకోక్తస్య తత్త్వమస్యర్థస్య పరమతనిరాసేనాపి స్ఫుటీకరణ ద్వారా అంతతః పటచిత్రవ త్స్వచైతన్యాధ్యస్తజగచ్చిత్రోపేక్షణే నిత్యాఖండానందాత్మానుభవాత్మక జీవన్ముక్తిలాభప్రకాశనపరేఽ స్మిన్ చిత్రదీపే -

ఆదౌ - (1) "యథా చిత్రపటే దృష్ట" మిత్యారభ్య (17) "తత్సాక్షాత్కారసిద్ధ్యర్థ" మిత్యంత మధ్యారోపాపవాదన్యాయేన కేవలచిన్మాత్రే పరమాత్మని, మాయా - సూక్ష్మ - స్థూల సృష్టి వశా త్స్వత శ్శుభ్రే ఘట్టనలాంఛనరంజనై శ్చిత్రపట ఇవ సమా రోపితస్యావస్థాత్రయస్యాపి జీవేశ్వరజగద్భావభిన్న స్యాపరోక్షాఖండ చిదాత్మవిద్యయా బాధనేన సద్యోముక్తిలాభాయాస్మి న్ప్రకరణే మహా న్విచారః క్రియత ఇతి భూమికాం ప్రకాశ్య; (18) "కూటస్థో బ్రహ్మజీవేశా" విత్యారభ్య (57) "ఆస్తాం దుస్తార్కికై స్సాక" మిత్యంతం 'త్వం, త'త్పద లక్ష్య, వాచ్యార్థభూతానాం - కూటస్థ బ్రహ్మ, జీవేశానాం స్ఫుటవివేకద్వారా సమ్యగఖండార్థప్రతిపత్తయే చిచ్చాతుర్విధ్యప్రక్రియా మవలంబ్య, చతుర్విధాకాశదృష్టాంతై ర్విస్తృతవిచారం కుర్వ న్నాదౌ త్వంపదలక్ష్య - వాచ్యార్థయో స్స్వయ - మహమర్థయో ర్జల - ఘటాకాశయో రి వాన్యోన్యాధ్య స్తత్వం తదధ్యాసాపనోదనోపాయ సూచనపురస్సరం నిరూప్య; (58) "భ్రామ్యంతే పండితంమన్యా" ఇత్యారభ్య (101) "మహతః పర మవ్యక్త" మిత్యంతం పూర్వోక్తజీవస్వరూపే భ్రాం తత్వా త్పరస్పరవిరుద్ధవాదినాం లోకాయతాదిసాంఖ్యాంతానాం

విప్రతిపత్తి 'ర్న హి నిందా' న్యాయేన స్వమతస్ఫుటత్వాయ ప్రపంచ్య ; (102) "చిత్సన్నిధౌ ప్రవృత్తాయా" ఇత్యారభ్య (121) "అంతర్యామిణ మారభ్యే" త్యంతం ప్రసంగసంగత్యా కరిష్యమాణతత్పదార్థశోధననిషేధ్యసమర్పకతయా తత్ర భ్రాంతత్వా దీశ్వరస్వరూపేఽపి పరస్పరవిరుద్ధవాదినాం పాతంజలాది స్థావరేశ్వరవాదిపర్యంతానాం విప్రతిపత్తీరపి ప్రదర్శ్య ; (122) "తత్త్వనిశ్చయకామేనే" త్యారభ్య (209) "యథా యథోపాసతే త" మిత్యంతం తత్పదవాచ్యలక్ష్యార్థయో ర్మేఘాకాశమహాకాశయోరి వాన్యోన్యాధ్యస్తయో ర్విచారం సప్రపంచ మన్యమతనిరాకృతిపూర్వక మనిర్వచనీయమాయోపాధి కథనపురస్సర మనేకశ్రుతియుక్త్యనుభూతిభి శ్చిత్రపటావస్థాత్రయోదాహరణై రద్వైతవాదే మతాంతరసామరస్య నిరూపణేన చ సమ్యగ్విపులీకృత్య ; (210) "ముక్తిస్తు బ్రహ్మణ స్తత్త్వజ్ఞానా"ది త్యారభ్య (238) "య దద్వైతం శ్రుత" మిత్యంతం యథోక్తబ్రహ్మాత్మప్రతిపత్తిరహితానాం న కైవల్యముక్తిరితి, భ్రాంత్యా తృణార్చకాదియోగాంతానాం లోకాయతాదిసాంఖ్యాంతానాం చ పూర్వోక్తదిశా కలహప్రాప్తిరేవేతి యతో నిశ్చిత మనేకప్రమాణోపపత్త్యనుభూతిభిస్తత స్తై రద్వైతమార్గవిరోధిస్వస్వమతప్రధానప్రమేయపరిత్యాగపూర్వక ముక్తాకాశచాతుర్విధ్యదృష్టాంతానుసారే ణాఖండార్థనిశ్చయే కృతకృత్యతా భవే దిత్యుక్త్వా ; (239) "యే వదం తీత్థమేతేఽపీ" త్యారభ్య (289) "జగచ్చిత్రం స్వచైతన్య" మిత్యంతమవిద్వన్నిశ్చయనిరాసపురస్సరం విదుషాం వివిధారబ్ధేఽపి కైవల్యఫలైక్యవిషయే వివిధప్రతివాద్యజ్ఞాన్యుద్భావితానేక శంకాసమాధిపూర్వక మంతతో వైరాగ్య-బోధ-ఉపరమాణాం ప్రత్యేకం

హేతు-స్వరూప-ఫలవివేచనేన తత్త్వవిన్నిశ్చయం నిరూప్యాంతతః (290) "చిత్రదీప మిమం నిత్య" మిత్యనేన శ్లోకేన ఏతచ్చిత్ర దీపానుసంధానఫలం విదుషాం పున ర్జగతి మోహానుత్పాదలక్షణ మభ్యపర్షి.

అత్ర సంగృహీతార్థస్తు - వివేకపంచకనిరూపితస్యైవ తత్త్వ మస్యర్థస్య పరమతనిరాసేనాపి సుప్రతిష్ఠితత్వసంపాదనయా జీవ న్ముక్తి ప్రకాశనార్థ మారబ్ధస్య దీపపంచకస్యాదౌ - చిత్రదీపేఽస్మి న్నధ్యారోపాపవాదన్యాయేన చిత్రపటవ దవస్థాత్రయస్య మాయా-సూక్ష్మ - స్థూలప్రపంచాత్మకస్య బ్రహ్మ ణ్యారోప ముక్త్వా, చతు ర్విధాకాశదృష్టాంతేన చిచ్చాతుర్విధ్యప్రక్రియయా త్వంతత్పద వాచ్యార్థభూతయో ర్జలాభ్రాకాశయోరివ కల్పితయో ర్జీవేశయో ర్నిరాసేన తల్లక్ష్యభూతయో స్తదుభయాధిష్ఠానయో ర్ఘటాకాశమహా కాశయోరివ కూటస్థబ్రహ్మణో రైక్యబోధనాయ నిరుక్తానాదివైదికా చార్యపరంపరాసంప్రదాయరహితత్వేన భ్రాంతత్వా దన్యోన్యం వివదద్భి రద్వైతాత్మభావ మనంగీకుర్వద్భి ర్లోకాయతాది సాం ఖ్యాంతైః, తృణార్చకాదియోగాంతైశ్చ ప్రకల్పితయో ర్నైకవిధ జీవేశ్వరస్వరూపయో ర్నిరాసపూర్వక మద్వైతాత్మతత్త్వవిదాం జీవన్ముక్తానాం వివిధారబ్ధత్వేపి కైవల్యఫలైక్యవిషయే వివిధప్రతి వాద్యజ్ఞన్యుద్భావితసకలశంకాజాలవిచ్ఛేదపూర్వక మంతతో వైరా గ్యబోధోపరమహేతుస్వరూపఫలవివేచనేన వివేకినాం పున ర్మోహా సమానాధికరణ బ్రహ్మాత్మవిన్నిశ్చయ ముపవర్ణ్య, ఏతచ్చిత్రదీపాను సంధానస్య కైవల్యఫల మభిహితమ్.

7. తృ ప్తి దీ పః

(1) "ఆత్మానం చే ద్విజానీయా" దిత్యాదికే (298) "తృప్తి దీప మిమం నిత్య" మిత్యంతే సప్తమప్రకరణే "ఆత్మానం చే ద్విజానీయా " దిత్యేతద్బృహదారణ్యకశ్రుత్యర్థవ్యాకరణద్వారా చిత్రదీపాంతోక్తవిద్వన్నిశ్చయఫలీభూత జీవన్ముక్తిప్రపంచనపరేఽస్మిం స్తృప్తిదీపే ఆదౌ —

(1) "ఆత్మానం చే ద్విజానీయా" దిత్యారభ్య, (2) "అస్యా శ్ర్శుతే రభిప్రాయ" ఇత్యంత 'మాత్మానం చే' దిత్యేతచ్ఛ్రుత్యర్థ ప్రపంచన మస్మిన్ తృప్తిదీపప్రకరణే యావతి జీవన్ముక్తతృప్తి విశదీకరణాయ సమ్యక్క్రియత ఇతి ప్రతిజ్ఞాయ; (3) "మాయా భాసేన జీవేశా" విత్యారభ్య (5) "భ్రమాధిష్ఠానభూతాత్మే" త్యంతం ప్రథమప్రకరణోక్తప్రక్రియయా జీవేశకల్పనా మభిధాయ, బుద్ధ్యాదికల్పనాధిష్ఠానకూటస్థ చైతన్యమేవ బుద్ధౌ ప్రతిబింబితత్వే నాన్యోన్యాధ్యాసవశా త్ప్రాప్తజీవభావం స దత్ర పూరుషశబ్దే నోచ్యత ఇతి పూరుషపదం వ్యాఖ్యాయ ; (6) "సాధిష్ఠానో విమోక్షాదా" విత్యారభ్య (18) "తస్మా దాభాసపురుష" ఇత్యంతం స్వాధిష్ఠాన కూటస్థస్వభావ ముద్ది శ్యాభాసపురుషస్యై వాస్మీత్యనుభూతి ర్యుజ్యత ఇత్యుక్త మహంశబ్దార్థత్రైవిధ్యప్రక్రియయేతి 'అస్మి' పదం వాఖ్యాయ; (19) "అసందిగ్ధావిపర్యస్తే" త్యారభ్య (27) "త్వమేవ దశమోఽసీ" త్యంత మజ్ఞాన-అవృతి-విక్షేప - పరోక్షజ్ఞానపర్యంత మపి విద్యమానస్యావిద్యకస్య దుఃఖ స్యాయ మిత్యపరోక్షసాక్షా త్కారేణ వినాశే సతి నిరంకుశా తృప్తిరితి దశమదృష్టాంతవర్ణనేన 'అయం' పదం దృష్టాంతతో వ్యాఖ్యాయ ; (28) "అజ్ఞానావృతి

విక్షే''పేత్యారభ్య (134) ''మార్గే గంత్రో ర్ద్వయో ర్భ్రాంతా'' విత్యంతం దశమదృష్టాంతో క్తరీత్యా అపరోక్షసాక్షాత్కార స్యాజ్ఞానావృతి విక్షేప పరోక్షజ్ఞానపర్యంతవర్తి దుఃఖనివృత్తి - నిరతిశయతృప్త్యో ర్నిదానత్వం దార్ష్టాంతికే సంక్షిప్తవిస్తృత విస్పష్టవిచారనిరూపణేన ఆత్మానం చే దితి మంత్రస్య పూర్వార్ధం నైకవిధదృష్టాంతోపపత్తిభి ర్వ్యాఖ్యాయ; (135) ''సాక్షాత్కృతాత్మధీ స్సమ్య'' గిత్యారభ్య (191) ''రాగో లింగ మబోధస్యే'' త్యంత మాపాతరమణీయేషు విషయేషు విషాన్నాదిష్వివ కించిద్వివేకవద్భి ర్లౌకికై రేవ నిరస్తే ష్వసంగాత్మాపరోక్షానుభవశాలినాం కైముతికన్యాయే నానాసక్తిరితి, అరబ్ధవశా దుపాధా విచ్ఛాద్యుపలంభేపి తత్ర తాదాత్మ్యాధ్యాసాభావా న్నీరాగత్వ మకుంఠితమే వేతి చానేకదృష్టాంతోపపత్తిభిః 'కి మిచ్ఛ' న్నితి పదం వ్యాకృత్య; (192) ''జగన్మిథ్యాత్వవ త్స్వాత్మే''త్యారభ్య (222) ''ఇత్యభిప్రేత్య భోక్తార'' మిత్యంత మాధ్యాసికస్య చిదాభాసాత్మకస్య భోక్తురేవ సుషుప్త్యాదౌ నాశ స్వభావస్య యతో నాస్తి వాస్తవికం భోక్తృత్వం తతః కైముతిక న్యాయేన స్థానత్రయభోక్తృభోజ్యవిలక్షణత్వేన తత్తత్సాక్షిణ స్సదా శివమాత్రస్య విదుష స్సుతరాం దూరనిరస్తమేవే త్యనేకదృష్టాంతోపపత్తిభిః 'కస్య కామాయే'తిపదం వ్యాఖ్యాయ; (223) ''స్థూలం సూక్ష్మం కారణం చే'' త్యారభ్య (234) ''వివిచ్య భ్రాంతి ముజ్ఝిత్వే''త్యంతం దేహత్రయగతానాం జ్వరాణాం తదుపాధికచిదాభాసేపి జలచంద్రాభాసే జలదోషవ దసంస్పృష్టతయా బింబభూతాసంగకూటస్థమాత్రాత్మనో విదుషః కైముతికన్యాయేన శరీరానుజ్వరాభావవర్ణనేన (కస్య కామాయ) 'శరీర మనుసంజ్వరే'దితి పదజాలం వ్యాఖ్యాయ; (235) ''అయథావస్తుసర్పాదీ'' త్యారభ్య

(250) "శమయ త్యౌషధే నాయ" మిత్యంతం పంచషదృష్టాంతైః కూటస్థాత్మాపరోక్షజ్ఞానిన శ్చిదాభాసస్య న యథాపూర్వం సఫల విషయప్రవృత్తిః కిం త్వధిష్ఠానతయై వానుభూయమాన ప్రారబ్ధ పరిణామమాత్రమేవేతి, జీవన్ముక్తస్య తస్య వక్ష్యమాణనిరంకుశ తృప్తియోగ్యత్వమితి చావిష్కృత్య; (251) "కిమిచ్ఛ న్నితి వా క్యోక్తే" త్యారభ్య (297) "అహో శాస్త్ర మహో శాస్త్ర" మిత్యంతం విదుష శ్చిన్మాత్రత్వా న్నిష్క్రియాత్మత్వేన ప్రవృత్తినివృత్త్యన్యతరరహితత్వే ప్యన్యారోపితబాధితాధ్యాసానువృత్త్యాదిశబ్దిత కర్మాభాసానాం నైకభవపుణ్యపుంజ సమాసాదితచరమోపాధివత్తస్మి న్యథాపూర్వ ముపలభమానతత్తద్వర్ణాశ్రమోచిత లోకసంగ్రాహక కర్మణాం వా, సత్యదృష్టాతిశయే త్వౌపాధికేనాపి నిరంతర నిర్వికల్పసమాధినా స్థితస్య ధన్యాత్మవాదపురస్సర మవధూతోపనిషదుక్తదిశా నిరంకుశాం తృప్తి మభివర్ణ్య; (298) "తృప్తిదీప మిమం నిత్య"మితి చరమశ్లోకే నిరుక్తనిరంకుశతృప్తిరూప మేతత్తృప్తిదీపనిత్యానుసంధానఫల ముక్తమ్.

అత్ర సంగృహీతార్థస్తు- చిత్రదీపాంతోక్త విద్వన్నిశ్చయఫలీభూత జీవన్ముక్తతృప్తిప్రపంచనాయ "ఆత్మానం చే"దితి శ్రుతి వ్యాఖ్యానముఖేన తృప్తిదీపేఽస్మి న్నాదౌ పూర్వోక్తమాయాభాస కృతజీవేశాదిసృష్టిక్రమావలంబనేన కూటస్థచిదాభాసయోరన్యోన్యాధ్యస్తరూపత్వే నాత్ర పూరుషశబ్దం వ్యాఖ్యాయ; చిదాభాసస్యైవాహంశబ్దార్థత్రైవిధ్యప్రక్రియయా స్వస్య స్వాధిష్ఠానాసంగకూటస్థాత్మత్వనిశ్చయార్థకతయా 'అస్మి'పదం వ్యాకృత్య; నిరుక్తాపరోక్ష నిశ్చయాత్మకసమ్యగ్దర్శనస్యై వావిద్యావృతితాదాత్మ్యాపరోక్షజ్ఞాన పర్యంతావస్థిత మహాదుఃఖనివర్తనపూర్వక నిరంకుశతృప్తినిమి

త్తత్త్వం దశమదృష్టాంత మవలంబ్య దార్ష్టాంతికే విస్తృతవిచారాత్మకవ్యాఖ్యాన 'మాత్మానం చే'దితి మంత్రపూర్వార్ధస్య విధాయ; బాధితాధ్యాసానువృత్త్యా ప్రతీతేచ్ఛాదిషు తాదాత్మ్యాధ్యాసానుప్రసక్త్యా తాసా మిచ్ఛాభాసత్వేన 'కి మిచ్ఛ' న్నితిపదం వ్యాకుర్వన్; చిదాభాసేఽపి స్వాపాదా వప్రసక్తస్య భోక్తృత్వస్య కూటస్థరూపే విదుషి కైముతికన్యాయే నానేకదృష్టాంతోపపత్తిభి స్సుతరామప్రసక్తిరితి 'కస్య కామాయ' పదం వ్యాఖ్యాయ; ఇత్థం దేహత్రయజ్వరాణాం చిదాభాసేఽ ప్యసంభావ్యమానానాం తదధిష్ఠానే సుతరాం తదసంభవకథనేన (కస్య కామాయ) 'శరీర మనుసంజ్వరే'త్పదం వివృత్య; పంచపదృష్టాంతైః కూటస్థాత్మాపరోక్షజ్ఞానిన శ్చిదాభాసస్య న కుత్రాపి సఫలా ప్రవృత్తిః కిం త్వారబ్ధపరిణతిమాత్రమేవే త్యుక్త్వా, అంతతోఽవధూతోపనిషదుక్తదిశా విదుష శ్చిన్మాత్రత్వా న్నైష్కర్మ్యేపి లోకసమారోపితలోకసంగ్రాహకకర్మవద్వా, నిరంతరాంతరంగనిరోధకృతనిర్వికల్పసమాధిమానివ వా, దృష్ట స్సన్నిరంతరం నిరంకుశతృప్త్యా ధన్యాత్మత్వ ముపవర్ణ్య; ఏతత్తృప్తిదీపానుసంధానస్యా ప్యేతదేవ ఫల ముక్తమ్.

8 కూటస్థదీపః

(1) ''ఖాదిత్యదీపితే కుడ్య''ఇత్యాదికే (76) ''ఇమం కూటస్థదీపం య'' ఇత్యంతే అష్టమప్రకరణే పూర్వోక్తప్రకరణసప్తకేఽప్యప్రదర్శిత 'తత్త్వమస్యర్థ' బాధసామానాధికరణ్యప్రక్రియాప్రదర్శనపరే కూటస్థదీపే ఆదౌ –

(1) ''ఖాదిత్యదీపితే కుడ్య'' ఇత్యారభ్య (41) ''జీవాపేతం వావ కిలే'' త్యంతం వక్ష్యమాణబాధసామానాధికరణ్య

ప్రక్రియోపయోగితయా దేహబాహ్యాభ్యంతరస్థితత్వే నాధ్యస్త
ఘటాంతఃకరణాదివస్తుభేదమాత్రప్రయుక్త బ్రహ్మకూటస్థపదప్రతి
పాద్యా దఖండచిత్స్ఫురణాత్మకా దనువ్యవసాయత్వేన పరపరిగ
ణితా త్పారమార్థికాత్మనః పృథక్చిదాభాస మనేకోపపత్తిభి ర్వార్తి
కాదిప్రమాణ తప్తలోహ-దారుకాంస్యప్రస్థాదిదృష్టాంతైః ఖాదిత్య
దీప్తేః పృథగ్దర్పణాదిత్యదీప్తివ త్ప్రసాధ్య; తదవిరోధాయ 'ప్రవేశ'
'జీవాపేతా'ది శ్రుత్యోః కేవలాత్మ - పరేతవిషయకత్వ ముక్త్వా;
(42) ''నాహం బ్రహ్మేతి బుధ్యేతే'' త్యారభ్య (68) ''తస్మా
త్కుతర్కం సంత్యజ్యే'' త్యంతం నాయం స్థాణుః పుమా నేష''
ఇతివ చ్చిదాభాసనిరాసేన కూటస్థబ్రహ్మపర్యవశేషణరూపబాధ
సామానాధికరణ్యం తత్త్వమస్యాదిస్థలేషు నైష్కర్మ్యసిద్ధ్యాద్యుక్త
దిశా వివిధోపపత్తిభి ర్వివరణావిరోధేన ప్రతిపాద్య, తదుపష్టం
భకతయా చిదాభాసయో ర్జీవేశ్వరయో రనేకశ్రుతిశైవపురాణాద్యు
దాహరణైః కుతర్కనిష్కాసనేన కల్పితత్వ ముక్త్వా; (69) ''ఈక్ష
ణాదిప్రవేశాంతే'' త్యారభ్య (75) ''మాయామేఘో జగన్నీర''
మిత్యంతం వివిధవాసనాశాలిజీవానుగ్రహార్థ మేకవిధతత్త్వ
ప్రబోధనాయ నైకవిధరీతిశ్రుతిప్రవృత్తి రిత్యేతద్రహస్యానభిజ్ఞానా
మవివేకినాం భ్రామ్యమాణత్వేపి ''న నిరోధో న చోత్పత్తి'' రిత్యాది
పరమార్థాత్మతత్త్వవిదాం మాయామేఘజగన్నీరప్రవర్షణేపి నిరం
తరచిదాకాశాత్మనాం న కోఽపి లాభోఽలాభోవేతి కైవల్య మద్వి
తీయ మాఖ్యాయ; (76) ''ఇమం కూటస్థదీపం య'' ఇత్యంతిమ
శ్లోకే నిరుక్తైతత్ప్రకరణతత్త్వజ్ఞానస్య నిరుక్తకైవల్యఫల మిత్యుప
సంహృతమ్.

అత్ర సంగృహీతార్థస్తు- ప్రతిపత్త్రైక్యేఽపి ప్రతిపత్తృసంస్కార భేదానురోధి ప్రతిపత్తిప్రక్రియాభేద స్యావశ్యకత్వా త్పూర్వోక్త ప్రకరణసప్తకేఽ ప్యప్రదర్శితాయా స్తత్త్వ మస్యాది బాధసామా నాధికరణ్యప్రక్రియాయాః ప్రాధాన్యేనాత్ర ప్రదర్శనాయ ఖాదిత్య దర్పణాదిత్యాదిదృష్టాంతై ర్వివిధోపపత్తిభిశ్చ కూటస్థాసంగచిదా త్మాతిరిక్తచిదాభాసస్వరూపం నిరూప్య; వివరణాద్యభిమత ముఖ్య సామానాధికరణ్యే త్వంపదలక్ష్యార్థోపస్థితావివ వార్తికకారాభిమత బాధసామానాధికరణ్యేఽపి తత్త్వంపదాఖండార్థాపరోక్షబోధసమయ ఏవ వివిధశ్రుతిశైవపురాణాదిషు జీవేశయోః కల్పితచిదాభాసత్వ శ్రవణా చ్చిదాభాసస్య "నాయం స్థాణుః పుమా నేవే"తి వ త్ప్ర విలాపన ముక్త్వా, అంతతో 'న నిరోధో న చోత్పత్తి' రిత్యాద్యజాత వాదపరమసిద్ధాంత మనుసృత్య మూఢభ్రాంతిమేఘమాత్రప్రత్యు పస్థాపిత జీవేశ్వరజగద్భావాదిప్రవర్షణేన విద్వచ్చిదాకాశస్య న కోఽపి హాని రాసీ దస్తి భవిష్యతీ త్యేవంవిధం నిత్యకైవల్య ముప సంహారే ప్రదర్శితమ్.

9. ధ్యా న దీ ప ః

(1) "సంవాదిభ్రమవ ద్బ్రహ్మ" త్యాదికే (158) "ధ్యాన దీప మిమం సమ్య" గిత్యంతే నవమప్రకరణే - శ్రుతోపనిషత్కస్య బుద్ధిమాంద్యసద్గురులాభాద్యాత్మవిచారప్రతిబంధా దపరోక్షసంవి దనుదయే తన్నిరససద్వారా అపరోక్షబోధజనక నిర్గుణబ్రహ్మో పాసనప్రకాశకే ధ్యానదీపే - ఆదౌ -

(1) "సంవాదిభ్రమవద్బ్రహ్మ"త్యారభ్య (54) "అత్యంత బుద్ధిమాంద్యాద్వే" త్యంతం ప్రతిబంధా త్సమ్యక్శ్రవణాసధి

కృతస్య జిజ్ఞాసో రపరోక్షప్రతిపత్త్యర్థ మనేకదృష్టాంత ప్రమాణోప పత్తిభి ర్మణిప్రభామణిబుద్ధిరూప సంవాదిభ్రమవ త్సత్యఫలస్య బ్రహ్మవాసిష్ఠాదికల్పప్రయుక్తస్య నిర్గుణోపాసనస్య త్రైకాలిక ప్రతి బంధక్షయే తద్విచారస్యైవ సమ్యగ్దర్శనఫల స్యావశ్యకత్వముక్త్వా; (55) "నిర్గుణబ్రహ్మతత్త్వస్యే" త్యారభ్య (86) "గృహకృత్య వ్యసనినీ" త్యంత ముత్తరతాపనీయ, శైబ్యప్రశ్న, కాఠక, మాండూ క్యాది విహితస్య, పంచీకరణాది ప్రసిద్ధస్య నిర్గుణోపాసనస్య స్వరూపే నైకవిధాక్షేపసమాధిపూర్వకం నిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞానవ ద్వస్తు తంత్రత్వాభావా త్కర్తృతంత్రత్వేన గుణోపసంహారన్యాయేన, అస్థూలత్వాదిభి రనుష్ఠానార్హస్య నిబిడతరేఽప్యారబ్ధే పరవ్యసనిన్యా ఇవ సమ్యగనుష్ఠానావకాశం ప్రదర్శ్య; (87) "ఏవం ధ్యానైకనిష్ఠాఽపి"త్యారభ్య (157) "దేహాభిమానం విధ్వస్యే" త్యంతం విదుష శ్శోధితప్రత్యగాత్మీకృతాఖండ నిర్విశేషచిన్మాత్రతయా ప్రారబ్ధాఽ నధీనత్వ ముపాసకస్య తు చిన్మాత్రానుసంధాతృచిత్తాత్మకతయా తదధీనత్వం చేత్యనేకశ్రుత్యనుభూత్యుపపత్తిభి రుక్త్వా, నిరుక్తో పాస్తే ర్నిరంతరావృత్త్యా నిర్వికల్పసమాధిభూతస్య బ్రహ్మవిద్యా పర్యవసాన మిహ వా బ్రహ్మలోకే వేతి యతః ప్రమాణప్రమిత మతో దేహాభిమాన ముజ్ఝిత్వాఽనుభూత్యభావేఽపి నిరంతరం భ్రమరకీటవ 'ద్బ్రహ్మాహ మస్మీతి' భావనాకరణే కైముతికన్యాయేన బ్రహ్మపరోక్ష్య మధిగతః బ్రహ్మామృతభావ మధిగచ్ఛతి కైవల్య మిత్యుక్త్వా (158) "ధ్యానదీప మిమం సమ్య" గితి శ్లోకే నిరుక్త ముక్తిఫలం నిరంతరబ్రహ్మధ్యాన మేతత్ప్రకరణస్య సమ్యక్పరా మర్శా ల్లభ్యత ఇత్యుపసంహృతమ్,

అత్ర సంగ్రహితార్థస్తు- 'పూర్వోక్త ప్రకరణాష్టక ప్రపంచిత రీత్యా శ్రుతోపనిషత్కస్యా ప్యత్యంతబుద్ధిమాంద్య సద్దుర్వలాభాది ప్రతిబంధవశా దనధిగత సమ్యగ్ శ్రవణోత్థాపరోక్షబ్రహ్మసాక్షాత్కారస్య తత్ప్రతిబంధనివృత్త్యా తత్త్వబోధాధిగమాయ సంవాది భ్రమపన్నిర్గుణోపాస్తిః కర్తవ్యేతి, సా చ వస్తుతంత్రనిర్గుణబ్రహ్మజ్ఞాన సమానాకారత్వేపి కర్తృతంత్రతయా గుణోపసంహారన్యాయేనానేకశ్రుతిప్రమిత విధిసమధిగతేతి, యావ త్సమ్యగ్దర్శనఫలం చిన్మాత్రాత్మన స్సమ్యగ్దర్శినో విధిప్రతిషేధాపరాధీనత్వవ న్నాస్య చిత్తాత్మకత్వేన చిన్మాత్రాత్మధ్యాతురపి తద్యుక్త మిత్యుక్త్వా, నిర్వికల్పసమాధిస్వభావ మధిగతేన పరత్రేహ వా సమ్యగ్దర్శనఫలం యావ ద్భవే త్తావ న్నిరంతరం నిరభిమానినా జిజ్ఞాసునా స్వనుష్ఠేయా నిర్గుణోపాస్తి రిత్యుపసంహృతమ్.

10. నా ట క దీ ప ః

(1) "పరమాత్మా౽ద్వయానంద" ఇత్యాదికే (26) "యది సర్వగ్రహత్యాగ" ఇత్యంతే దశమప్రకరణే మందాధికారిణో జిజ్ఞాసోః పూర్వోక్తా ముపాస్తి మంతరా ప్యనురూపదృష్టాంతైర్దృశ్యానువిద్ధసమాధిద్వారా సమ్యగ్దర్శనార్థస్య ప్రబోధనార్థే నాటకదీపే - ఆదౌ -

(1) "పరమాత్మా౽ద్వయానంద" ఇత్యారభ్య (10) "ఈక్షే శృణోమి జిఘ్రామీ" త్యంత మధ్యారోపాపవాదన్యాయేన దిఙ్మాత్రేణ పరమాత్మన ఏవ నిర్విశేషాద్వయానందస్య మాయయా స్వయమేవ జీవజగద్భావప్రసక్తా పనేకజన్మసుకృతా దవిచారకృత నిరుక్తబంధస్య స్వవిచారమాత్రనివృత్తిప్రదర్శనాయ సర్వత్ర

సర్వదా సర్వస్యాపి నిజాత్మా చిన్మాత్రస్ఫురణైకస్వభావో నృత్యశాలాస్థదీపవ ద్విభాతీ త్యుక్త్వా; (11) "నృత్యశాలాస్థితో దీప" ఇత్యారభ్య (19) "నిజస్థానస్థిత స్సాక్షీ" త్యంత మహంకార విషయధీంద్రియాణాం ప్రభుసభ్య నర్తకీ తాలాదిధారిత్వరూపణేన సాక్షిచైతన్యాత్మదీపావభాస్యత్వం, తేషా మభావేఽపి సుప్త్యాదావివ సాక్షిణ స్స్వయంప్రభత్వం నిరూప్య, తస్మి న్గవాక్షతపే హస్త నర్తనక్రియాధ్యారోపవ ద్బుద్ధ్యాదిధర్మారోపోఽవిచారితరమణీయో భవతీత్యుక్త్వా; (20) "న బాహ్యో నాంతర" ఇత్యారభ్య (26) "యది సర్వగ్రహత్యాగ" ఇత్యంత మఖండచిన్మాత్రాత్మవివర్త బుద్ధికల్పనామాత్రకృత బాహ్యాభ్యంతరాది వివిధవికారాణా మప్యవిశేషే ణాధిష్ఠాతా, సర్వప్రమాణాదిసాక్ష్యాత్మా చ స్వయమేవ యత స్తతో న తస్య స్ఫోరకప్రమాణాపేక్షేతి ప్రౌఢవ్యుత్పత్త్యా గురుశాస్త్రాధీనతయా సర్వగ్రహత్యాగః కరణీయ ఇతి, తత్రాప్యశ క్తిశ్చే ద్వివిధగ్రహేష్వపి బాహ్యాభ్యంతరే ష్వనువిద్ధ మర్థా త్తత్తదధిష్ఠానతయా తత్తద్భాసకం చిన్మాత్రాత్మకం వివిధబుద్ధి వృత్త్యవిరోధేనాపి "యస్మి న్యస్మి న్నస్తి లోకే బోధ స్తత్తదుపేక్షణే। య ద్బోధమాత్రం త ద్బ్రహ్మే త్యేవంధీ ర్బ్రహ్మనిశ్చయః" (పం. 3-21) "ప్రతిబోధవిదితం మత మమృతత్వం హి విందతే" (కేన.) ఇత్యాదిగురుశాస్త్రోపదేశానుసారేణ దృశ్యానువిద్ధసమాధి ద్వారేణ సమ్యగ్ధీ రధిగంతవ్యే త్యుక్తమ్.

అత్ర సంగృహీతార్థస్తు - జిజ్ఞాసో ర్మందాధికారిణః పురేవ ధ్యాతృస్వభావస్య, సులభదృష్టాంతై ర్వినోపాస్తిం దృశ్యానువిద్ధ నిర్వికల్పాఖండ చిన్మాత్రాత్మప్రతిపత్తయే అధ్యారోపాపవాద న్యాయేన పరమాత్మనో మాయావశా ద్విధృతజగజ్జీవభావస్య

అహంకార విషయబుద్ధీంద్రియాణాం ప్రభుసభ్యనర్తకీతాలాది ధారిణామివ సాక్షిచిద్దీపాత్మభావేన నిరంతర మధిష్ఠానతయాఽప భాసమానస్య తత్తత్సమవధానాసమవధానయో రైకరూప్యేణ భాస మానస్యాపి గవాక్షప్రభాయా మంగుళీచలనాధ్యారోపవ దారోపిత బుద్ధ్యాదిచలనస్యాపి వివేకిన స్సర్వప్రమాణాద్యవభాసక చిదా త్మనః ప్రమాణనైరపేక్ష్యేణాపి నిర్వికారభానస్వభావం గురుశాస్త్రాను గ్రహా దధిగంతవ్య మథవా వివిధబుద్ధివృత్తి ష్వవభాసకతయా దృశ్యానువిద్ధచిత్సమాధ్యనుభూతి రధిగంతవ్యే త్యుపసంహృతమ్.

11. యోగానందః

(1) "బ్రహ్మానందం ప్రవక్ష్యామీ" త్యాదికే (134) "బ్రహ్మా నందాభిధే గ్రంథ" ఇత్యంతే ఏకాదశప్రకరణే చిదాత్మకత్వం పదార్థతదాత్మకతత్పదార్థ వివేకప్రధానయో ర్వివేకదీపపంచకయో ర్వివేకానంతర మానందాత్మకాసిపదార్థ వివేకప్రధాన స్యానంద పంచకస్య ప్రథమభూమికాత్మకే విద్వద్యోగిసాము ప్తికానందప్రపం చనపరే యోగానందే - ఆదౌ -

(1) "బ్రహ్మానందం ప్రవక్ష్యామీ" త్యారభ్య (11) "ఇత్యా దిశ్రుతయో బహ్వ్య" ఇత్యంత మనేక తైత్తిరీయ - ఛాందోగ్య - ముండక - శ్వేతాశ్వతరాదిశ్రుతిపర్యాలోచనయా బ్రహ్మవిదోఽ నర్థనివృత్తి రానందావాప్తి రవశ్యం భవతీతి ప్రదర్శ్య; (11) "ఆనంద స్త్రివిధో బ్రహ్మే" త్యస్మిన్ శ్లోకే యోగ - ఆత్మ - అద్వైతానందానాం బ్రహ్మానందత్వేన, అంతిమయో ర్విద్యా - విషయానందయోః పృథగ్గణనేన చ ప్రకరణపంచకే త్రివి ధానాం - బ్రహ్మ - విద్యా - విషయానందానాం వివ్రియమాణానా

మాదౌ యోగానందో వివిచ్యత ఇతి ప్రతిజ్ఞాయ; (12) "భృగుః పుత్రః పితు శ్శ్రుత్యే" త్యారభ్య (32) "నేంద్రియాణి న దృష్టాంత" ఇత్యంతం భృగు - వరుణ - నారద - సనత్కుమారా ద్యోపనిషదాఖ్యాయికానుభూత్యవష్టబ్ధై ర్భేదవాద్యుద్భావితానేక కుతర్కవిచ్ఛేదకసత్తర్కైశ్చ సుప్తా వద్వితీయస్వప్రభం చిదాత్మ తత్త్వం ప్రసాధ్య; (33) "స్తా మద్వైతస్వప్రభత్వ" ఇత్యారభ్య (84) "అర్థే వ్యాకరణా ద్బుద్ధ" ఇత్యంతం - శకుని - శ్యేన - బాల-సమ్రా-ణ్మహాబ్రాహ్మణ్యాద్యనేక శ్రౌతదృష్టాంతై స్సర్వసాధార ణానుభూత్యుపపత్తిశతైశ్చ బుద్ధ్యుపాధిక చిదాభాసస్య సుప్తౌ బుద్ధ్యుపాధిలయా ద్బింబభూతే పరాత్మ న్యేకీభావా'దత్ర పితాఽపితే' త్యాదిశ్రుత్యా చ, బ్రహ్మభావరూప సత్సంపత్త్యా నిర్విషయాఖండ యోగానందభుక్త్వ ముక్త్వా, నిరుక్తదిశా సుప్తితూష్ణీమాసనాదా వలసకృతకృత్యత్వాశంకాం వేదచతుష్ట్వసంఖ్యావిద శ్చతుర్వేద విత్త్వాభావవ న్నిరస్య గురుశాస్త్రావశ్యకత్వ ముక్త్వా; (85) "ఆస్తా మేత ద్యతి యత్రే" త్యారభ్య (127) "అగ్నిప్రవేశ హేతౌ ధీ" రిత్యంతం న కేవలం సౌషుప్తికబ్రహ్మానందో నిరుక్తి యుక్తిభిరేవ, కింతు తత్ర తత్రోక్తవక్ష్యమాణ నిజ - ముఖ్య - ఆత్మ - యోగ - అద్వైతానందపదాభిధేయస్య స్వయం ప్రభస్య "ఆనందాద్ధ్యేవ ఖల్వి" తి శ్రుత్యా కారణభూతస్య బ్రహ్మానందస్య బింబభూతస్య కార్యభూతాభ్యా మంతఃకరణవృత్తిప్రతిబింబరూప విషయానందాత్మక విద్యానంద, విషయాసంభిన్నసామాన్యాహం కారాక్రాంతోదాసీన క్షణగోచరవాసనానందాభ్యాం జాగ్రత్స్వప్న ప్రసిద్ధాభ్యాం లింగాభ్యాం "సుషుప్తికాల" ఇత్యాదిశ్రుతిభి స్సుఖ మస్వాప్స మిత్యేత దనుభవాన్యథానుపపత్త్యాదిభి రనుభూత్యా

చార్థాపత్తికల్పితేన సౌషుప్తికానుభూత్యా చ సంసిద్ధి రవ్యాహతే త్యేతత్ప్రదర్శనపూర్వకం గీతా - యోగవాసిష్ఠ - మైత్రాయణ్యా ద్యనేకోదాహరణైశ్చ చిత్తవృత్తిలయాత్మకాఖండచిన్మాత్ర సమాధి యోగానుభవం ప్రకాశ్య; (128) "అవిరోధిసుఖే బుద్ధి" రిత్యా రభ్య, (133) "అవిద్యావాసనా ప్యస్తి" త్యంతం నిరుక్తాఖండ యోగానందానుభవిన స్సమ్యగ్దర్శినః కాకాక్షిన్యాయేన, ద్విభాషా భిజ్ఞవచ్చ సుఖదుఃఖాద్యారబ్దసమవధానేఽపి స్వప్నజాగరయో ర్న కోపి నిజానందస్య లోప ఇత్యేతదాత్యంతికేష్టానిష్టప్రాప్తి పరిహా రాత్మక జీవన్ముక్తిలక్షణ ముక్త్వా; (134) "బ్రహ్మానందాభిధే గ్రంథ" ఇతి శ్లోకే-బ్రహ్మనందప్రకాశకయోగిప్రత్యక్షః ప్రదర్శితః.

అత్ర సంగృహీతార్థస్తు- చిత్సదాత్మక'త్వం-త'త్పదార్థప్రధాన 'వివేక-దీప' పంచకద్వయనిరూపణానుపద మానందాత్మక 'అసి' పదార్థనిరూపకానందపంచకస్య నిరూప్యత్వా త్తత్రాదౌ యోగానందే గురుశాస్త్రాధిగతవిద్యస్య యోగినో జాగ్రత్స్వప్నయో రుపలబ్ధే నాంతఃకరణవృత్తిప్రతిబింబభూతత్వసాధర్మ్య త్క్వచి దాదా వేతత్ప్రకరణపంచకప్రమేయప్రపంచనాయ రీత్యంతరవిభాగాప సరే విద్యావిషయానందయో ర్భేదనిర్దేశేఽపి విషయానం దాత్మకేన విద్యానందేన, నిర్విషయత్వేఽపి సామాన్యాహంకారా క్రాంతోదాసీన క్షణానుభూతవాసనానందేన చ కార్యభూతలింగే నానుమేయస్య క్వచి దత్ర జగత్కారణత్వ సాహిత్యరాహిత్యోపాధి వివక్షయా బ్రహ్మ - నిజానందయో రవాంతరభేదేఽపి, సర్వత్ర నిజ - ముఖ్య - ఆత్మ - యోగ - అద్వైతానందాపరపర్యాయస్య స్వయంప్రకాశబింబభూతబ్రహ్మానందస్య స్థితి స్సత్సంపత్తిరూప సుప్తౌ చిత్తలయాత్మకాఖండచిన్మాత్రసమాధౌ చ సుస్పష్ట మనేక

శ్రుతి వాసిష్ఠ గీతాదివచన దృష్టాంతార్థాపత్త్యుపపత్త్యనుభూతిభి ర్భేదవాదికృతానేకశంకాసమాధిపూర్వకం నిరూప్య ; అంతతో వివిధారబ్ధధ్వంధ్వసమవధానేఽపి నిరుక్తస్య విద్వద్యోగినః కదాపి న నిజానందస్ఫూర్తిలోప ఇత్యాత్యంతికేష్టానిష్టప్రాప్తిపరిహార రూపం జీవన్ముక్తిఫలం ప్రపంచితమ్.

12. ఆత్మానందః

(1) "నన్వేవం వాసనానందా" దిత్యాదికే (90) "బ్రహ్మానందాభిధే గ్రంథ" ఇత్యంతే ద్వాదశప్రకరణే - మందప్రజ్ఞజిజ్ఞాస్వనుగ్రాహక 'త్వం' పదలక్ష్యార్థభూతముఖ్యాత్మప్రకాశకే ఆత్మానందే - ఆదౌ -

(1) నన్వేవం వాసనానందా" దిత్యారభ్య (31) "మా న భూవ మహం కింత్వి" త్యంత మాత్మవిచారవిముఖస్య కేవల మూఢస్య శాస్త్రాచార్యదాక్షిణ్యప్రయోజనాభావా త్కర్మోపాస్త్యన్యతరశరణత్వేఽపి జిజ్ఞాసో ర్మందప్రజ్ఞస్య మైత్రేయీం ప్రతి యాజ్ఞవల్క్య ప్రతిబోధితప్రక్రియయా ప్రబోధనాయ, పతి - జాయా - పుత్ర - విత్తాది ష్వనేకదృష్టాంతోపపత్తిభి రాత్మసుఖ సాధనత్వనిమిత్తమేవ ప్రేమ, నిరుపాధికే తు నిజాత్మని దేహేంద్రియాదిసాక్షిణి నిరతిశయం ప్రేమ;ఇత్యతః పరానందఆత్మేతి త్వంపద లక్ష్యార్థం శ్రుతియుక్త్యనుభవై ర్నిర్ణీయ; (32) "ఇత్యాదిభి స్త్రిభిః ప్రీతా" విత్యారభ్య (72) "పరప్రేమాస్పదత్వేనే" త్యంత 'మాత్మా వై పుత్రనామాఽసి' 'అయం సోఽగ్ర ఏవ కుమార'మి త్యాదిశ్రుత్యవష్టంభేన పుత్రాత్మన ఏవ ముఖ్యత్వ మిత్యాద్యాశంకాయా మస్తు ముఖ్యత్వం ముమూర్షువ్యవహారే లోకవ్యవహారే చ

పుత్రదేహయో ర్గౌణమిథ్యాత్మనోః పరప్రేమాస్పదత్వేన మూఢవిశ్వస్తయోః, పరమార్థవ్యవహారే తు విదుషాం తదుభయశేషిణశ్చిన్మాత్రస్య సాక్ష్యాత్మన ఏవ ముఖ్యత్వ మవ్యభిచరితపరమప్రేమాస్పదత్వేన పరమానందత్వం చే త్యనేక దృష్టాంతోపపత్త్యుపబృంహిత బృహదారణ్యకోక్తదిశా ప్రపంచ్య; (73) ''చైతన్యవత్సుఖం చాస్యే'' త్యారభ్య (89) ''సదా పశ్య న్నిజాత్మాన'' మిత్యంత మగ్న్యౌష్ణ్యవత్యపి జలే ప్రకాశాసంక్రమవ ద్రజస్తమోవృత్త్యో స్సచ్చిన్మాత్రావభాసేఽపి, సత్త్వవృత్తౌ కాష్ఠేఽగ్నిప్రకాశస్యావిర్భానవ దానందస్యాపి భాన మిత్యాదియుక్తిభి ర్నిరంశస్యాపి సచ్చిదానందస్య భాస్యోపాధివైశిష్ట్యా ద్భానవైచిత్ర్య ముక్త్వా నిరుక్తాఖండానందానుభవాయ చిత్తవృత్తినిరోధలక్షణయోగాభ్యాసోఽ ప్యద్వైతానందవక్ష్యమాణరీత్యా యోగినో నిర్వికల్పసమాధిరి వాద్వైతాత్మవిచారోఽ ప్యల మిత్యుక్త్వా; (90) "బ్రహ్మానందాభిధగ్రంథ" ఇత్యేతచ్ఛ్లోకే గౌణమిథ్యాత్మనిరాసేన ముఖ్యాత్మానందప్రదర్శనేన మందజిజ్ఞాస్వనుగ్రహోఽత్ర కృత ఇత్యుపసంహృతమ్.

<u>అత్ర సంగృహీతార్థస్తు</u> – మందప్రజ్ఞజిజ్ఞాస్వనుగ్రహార్థ మత్ర బృహదారణ్యకశ్రుతితదుపష్టంభకానేకదృష్టాంతోపపత్తిభిః పతివిత్తపుత్రాదిగౌణాత్మనాం పంచకోశాత్మకమిథ్యాత్మనాం చ తత్తద్వ్యవహారేషు ముఖ్యత్వేఽపి, పరమార్థ శేష్యాత్మభూతత్వ మర్థవిచారే తు తదుభయసాక్షిణ ఏవ నిజాత్మనః పరప్రేమాస్పదత్వేన చ ముఖ్యత్వం పరమానందరూపత్వం చేతి నిర్ధార్య, అద్వైతానందవక్ష్యమాణాద్వైతాత్మవిచారసమకాల ఏవ యోగినాం నిర్వికల్పకసమాధావివ సత్త్వవృత్తిమతాం జిజ్ఞాసూనా మద్వితీయాఖండనిజానందానుభవో భవే దిత్యుక్తమ్.

13. అ ద్వై తా నం దః

(1) "యోగానందః పురోక్తో య" ఇత్యాదికే (105) "బ్రహ్మానందాభిధే గ్రంథ" ఇత్యంతే త్రయోదశప్రకరణే అవ్యవ హితపూర్వప్రకరణద్వయోక్తయోగానందనిజానందయో ర్యోగజ సాక్షాత్కారవిషయత్వ- నిరుపాధికత్వమాత్రప్రయుక్తభేదయో ర్వ స్తుతో నిర్భేదయో రద్వైతాత్మత్వప్రతిపాదకే అద్వైతానందే - ఆదౌ—

(1) "యోగానందః పురోక్తో య" ఇత్యారభ్య (61) "ఏక మృత్పిండవిజ్ఞానా" దిత్యంత మవ్యవహితపూర్వప్రకరణద్వయోక్త యోగనిజానందయో ర్యోగజసాక్షాత్కారవిషయత్వనిరుపాధికత్వ మాత్రప్రయుక్తభేదయో ర్వస్తుతో నిర్భేదయో రద్వైతానందా త్మత్వప్రతిపత్తయే తైత్తిరీయశ్రుత్యాదిభి 'రానందాద్ధ్యేవ ఖ'ల్విత్యా దిభి ర్నిఖిలజగద్వివర్తోపాదానకారణత్వ మఖండాత్మనః పరిణామా రంభకారణతావాదనిరాకరణపూర్వక మనేకదృష్టాంతోపబృంహిత ('దేవాత్మశక్తి' మిత్యాది) శ్వేతాశ్వతర, వాసిష్ఠబాలకాఖ్యాయికాది గమ్యానిర్వచనీయమాయాశక్తిమాత్రా న్నిరూప్య, నిస్తత్త్వ, వినా శిత్వ, వాచారంభణత్వాదిలింగై ర్ఘటాదేరివ వియదాదేరపి నిఖిల వికారజాతస్య సత్యాధిష్ఠానాత్మకమృద్వ దఖండానందాత్మన ఏవ నిజస్వరూపతయా నిశ్చయా దేకవిజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞానప్రక్రియయా నిరుక్తరీత్యా నిఖిలకార్యనివృత్త్యా అద్వితీయపరమపురుషార్థసిద్ధి రిత్యుక్త్వా; (62) "సచ్చిత్సుఖాత్మకం బ్రహ్మే" త్యారభ్య (84) "వాసనానేకకాలీనే" త్యంత ముక్త మేకవిజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞాన ముపాదానోపాదేయయో ర్బ్రహ్మజగతో స్స్వరూపజ్ఞానాపేక్షిత్వా త్తాపనీయ-ఛాందోగ్య - ఐతరేయ - తైత్తిరీయాది, శ్రుత్యుక్తగత్యా

బ్రహ్మణ స్సచ్చిదానందాత్మకత్వం, శ్వేతాశ్వతర - బృహదారణ్యకాద్యుక్తరీత్యా జగతో నామరూపాత్మకత్వం చ నిరూప్య, మృదనన్యాత్మక ఘటాదీనామివ - బ్రహ్మానన్యాత్మకస్య వియదాదే ర్జగతస్సముద్రానన్యబుద్బుదాదివ త్కల్పితనామరూపనిరాకరణపూర్వకమధిష్ఠానసత్యజ్ఞానానందాత్మానుసంధానం నిరంతర మావర్తనీయమిత్యుక్త్వా; (85) "మృచ్ఛక్తివ ద్బ్రహ్మశక్తి" రిత్యారభ్య (104) "ఏవంచ నిర్జగ ద్బ్రహ్మే" త్యంతం జీవనిద్రాశక్తిరేవ వివిధవిచిత్రానేక చేతనాచేతనసర్జనసామర్థ్యే సతి, బ్రహ్మమాయాశక్తేస్తత్సామర్థ్యం కైముతికసిద్ధ మితి నిశ్చిత్య, సార్వజనికమనోరాజ్యోపేక్షణవ న్నిఖిలనామరూపోపేక్షణేన వివేకినో నిర్జగదద్వైతబ్రహ్మాత్మసిద్ధి ర్భవే దిత్యుక్త్వా; (105) "బ్రహ్మానందాభిధే గ్రంథ" ఇతి శ్లోకే నిరుక్తరీత్యా జగన్మిథ్యాత్వచింతయా అద్వైతాత్మానందసిద్ధిః ఫల మిత్యుపసంహృతమ్.

<u>అత్ర సంగృహీతార్థస్తు</u>- పూర్వోక్తప్రకరణద్వయోక్తానందయోరద్వైతాత్మత్వప్రతిపత్తయే వివిధాభి శ్శ్రుతిభి రుపపత్తిభి శ్చైకవిజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞానప్రతిజ్ఞానురోధేన బ్రహ్మాత్మ న్యవిద్యామాత్రకల్పితస్య నామరూపాత్మకస్య జగతో మృద్ఘటవ త్సముద్రతరంగవ ద్రజ్జుసర్పవ త్స్వర్ణభూషణవచ్చ మిథ్యారూపత్వే నాధిష్ఠానానన్యత్వం నిశ్చిత్య, నామరూపనిరాసే నాకల్పితాద్వితీయ బ్రహ్మాత్మానందోఽత్ర పరమపురుషార్థ ఇత్యుపసంహృతమ్.

14. విద్యానందః

(1) "యోగే నాత్మవివేకేనే" త్యాదికే (65) "బ్రహ్మానందాభిధే గ్రంథ" ఇత్యంతే చతుర్దశప్రకరణే దుఃఖాభావాదిచతుర్విధవిద్యానందప్రతిపాదకే విద్యానందే - ఆదౌ -

(1) యోగే నాత్మవివేకేనే'' త్యారభ్య (3) ''దుఃఖాభావశ్చ కామాప్తి రిత్యంత మనంతరపూర్వప్రకరణత్రయోక్తాభి - ర్యోగ - ఆత్మవివేక - ద్వైతమిథ్యాత్వచింతాభి రవాప్తస్య దుఃఖాభావ - కామాప్తి - కృతకృత్యత్వ - ప్రాప్తప్రాప్యత్వాత్మక చాతుర్విధ్య కథనం ప్రతిజ్ఞాయ; (4) ఐహికం చాముష్మికం చే'' త్యారభ్య (17) మాతాపిత్రో ర్వధస్తేయ'' మిత్యంత 'మాత్మానం చే ద్విజానీయా' దితి శ్రుత్యుక్తదిశా విదుషో దుఃఖాశ్రయే దేహత్రయే కుత్రాపి తాదాత్మ్యాధ్యాసాభావా దద్వైతానందోక్తపరాత్మవివేచన ప్రక్రియయా వాస్తవభోగ్యాభావే నాత్మానందోక్త జీవముఖ్యాత్మ విచారప్రక్రియయా భోక్త్రభావేన చ 'యథైషికాతూలమ్' 'యథైధాంసి' 'న మాతృవధేన' 'యస్య నాహంకృత' ఇత్యాది శ్రుతి స్మృతిశతేనా ప్యకించననిర్విశేషాద్వయాఖండ చిన్మాత్రాత్మత్వా ద్విదుషో న క్వాప్యైహికాముష్మికయో ర్దుఃఖలేశ ఇతి దుఃఖాభావం నిరూప్య; (18) ''దుఃఖాభావవదే వాస్యే''త్యారభ్య (37) ''యద్వా సర్వాత్మతా'' మిత్యంతం సత్యాల్పానల్పత్వకృత కామానల్పా ల్పత్వప్రయుక్తానందాల్పానల్పత్వవశా దానందతారతమ్యశాలిభ్య స్సార్వభౌమాది సూత్రాత్మాంతేభ్యోఽపి శ్రోత్రియ స్యాకామహతస్య విదుషో విశుద్ధసత్త్వశాలిత్వేన గరీయస్త్వాద్వా, ఆబ్రహ్మసార్వ భౌమపర్యంతానందానా మకామహతవిద్వచ్ఛ్రోత్రియానందమహా ర్ణవశీకరాయమాణత్వాద్వా, సాక్షిచిదాత్మనా విదుష స్సర్వానందా వచ్ఛేదకనిఖిలదేహాంతర్యామిత్వాద్వా, సార్వాత్మ్యభావేన నిఖిలా న్నాన్నాదాత్మానుభూత్యా సామగాయకతయా వా సర్వకామాప్తిం నిరూప్య; (38) ''దుఃఖాభావశ్చ కామాప్తి'' రిత్యారభ్య (64) ''అహో శాస్త్ర మహో శాస్త్ర'' మిత్యంతం తృప్తిదీపాంతోక్తావధూ తోపనిషద్రీత్యా విదుషః పరాధ్యారోపితోపాధిత్వేఽపి నిర్విశేషాఖండ

చిదాత్మత్వా త్కృతకృత్యత్వ - ప్రాప్తప్రాప్యత్వనిరూపణపురస్సర మాత్మన స్సర్వథా ధన్యతమత్వ ముక్త్వా; (65) "బ్రహ్మానందా భిధే గ్రంథ" ఇతి శ్లోకే స్వోత్పత్తిపర్యంతవిద్యానందో౽స్మిన్ ప్రక రణే౽భిహిత ఇత్యుపసంహృతమ్.

అత్ర సంగృహీతార్థస్తు- ఆనందప్రకరణత్రయోక్త యోగ - ఆత్మవివేక - ద్వైతమిథ్యాత్వానుచింతన సమధిగతవిద్యానందస్య విదుషో నిర్విశేషాఖండ చిన్మాత్రాత్మతయా వివిధశ్రుతిస్మృతి యుక్తివిద్వదనుభూతిభి ర్దుఃఖాభావ - సర్వకామావాప్తి - కృత కృత్యత్వ - ప్రాప్తప్రాప్యత్వరూప చతుర్విధపరమార్థలాభ ప్రద ర్శనపూర్వకం ధన్యాత్మత్వ ముక్త మనేకథా తృప్తిదీపాంత ఇ వాస్మిన్నపి.

15. విషయానందః

(1) "అథాత్ర విషయానంద" ఇత్యాదికే (35) "ప్రియా ద్దరిహరో౽నేనే" త్యంతే పంచదశప్రకరణే మందతమాధికా రిణో మిశ్రబ్రహ్మోపాస్తయే, బ్రహ్మానందద్వారభూతవిషయా నందనిరూపకే విషయానందే - ఆదౌ -

(1) "అథాత్ర విషయానంద" ఇత్యారభ్య (19) యద్య త్సుఖం భవే త్తత్త" దిత్యంతం శాంత - ఘోర - మూఢాత్మి కాసు, - సత్త్వ- రజ - స్తమోరూపాసు త్రివిధాస్వ ప్యంతఃకరణ వృత్తిషు సచ్చిదాత్మబ్రహ్మణః ప్రతిబింబనం, శాంతా స్వానందా త్మకబ్రహ్మణో౽పి, జలే వహ్నే రౌష్ణ్యమాత్రస్య, కాష్ఠే తు ప్రకాశ స్యాపి ప్రతిఫలనవ దిత్యాదిక ముక్త్వా, ఘోరమూఢయోః కామ క్రోధ - విషాదాలస్యాదిరూపత్వేన దుఃఖభాజనత్వా త్సుఖలేశస్యా ప్యభావః, శాంతా స్విష్టప్రాప్తి తద్వైరాగ్యాద్యంతర్ముఖవృత్తిషు

సత్త్వాతిశయా ద్విద్యానందోక్తగత్యా నిరంతరం నితరాం బ్రహ్మానందప్రతిబింబనకృతానందాతిశయ ఏవేతి వివృత్య; (20) "సత్తా చితి స్సుఖం చే"త్యారభ్య (33) "నిరుపాధిబ్రహ్మతత్త్వ"ఇత్యంతమాత్మ - అద్వైత - విద్యానందే షూక్తబ్రహ్మవిచారే, యోగానందోక్తయోగే ధ్యానదీపోక్తనిర్గుణోపాసనేఽప్యనధికారిణో మందతమాధికారిణో వ్యవహారేఽపి మిశ్రబ్రహ్మోపాసనార్థం మృచ్ఛిలాదౌ సత్తాం, ఘోరమూఢయో ర్బుద్ధివృత్త్యో శ్చితిం చ, శాంతా స్వానందం చ బ్రహ్మరూప మవలంబ్య, మాయామయాత్మకనిరుక్తసచ్చిదానందోపాధిత్రయం ధిక్కృత్య. అసత్తాలంబనం శశవిషాణాదిక ముపేక్ష్య, నిరంతర ముపాసీనానాం నిరుపాధికాద్వితీయనిస్త్రిపుట్యాత్మక స్వయంప్రకాశబ్రహ్మానుభూతి ర్భవ తీత్యుక్త్వా; (34) బ్రహ్మానందాభిధే గ్రంథ" ఇత్యారభ్య (35) "ప్రీయా ద్ధరిహరోఽనేనే" త్యంతం విషయానందస్యాపి బ్రహ్మానందద్వారస్య స్వేష్టదేవతానుస్మరణేన గ్రంథస్య చ సమాప్తి రుక్తా.

అత్ర సంగృహీతార్థస్తు- పూర్వప్రకరణే షూక్తవివిధాత్మవిచారేషు, నిర్గుణోపాసనేఽ ప్యనధికారిణో మిశ్రబ్రహ్మోపాస్తిద్వారా బ్రహ్మానుభూతిప్రదర్శనాయ, మాయామయానా మసత్తాలంబన శశవిషాణాదీనా ముపేక్షణం, మృచ్ఛిలాదీనాం మూఢఘోరాంతఃకరణవృత్తీనాం శాంతాంతఃకరణవృత్తీనాం చ యథాయోగ్యం సచ్చిదానందాభివ్యంజకతయా తత్ర తత్ర వ్యవహారేఽపి తన్మాత్రాభిధ్యానేన నిర్విశేషాద్వితీయాఖండాత్మానంద ప్రతిపత్తిలాభో మందతరాధికారిణోఽపి జిజ్ఞాసో ర్భవతీతి ప్రదర్శితమ్.

ఓంకారమందిరమ్,
12—3—1946

గురుజనవిధేయః,
ముదిగొండ వేంకటరామశాస్త్రీ.

ఓమ్ శ్రీసద్గురు శ్శరణమ్

వేదాంత పంచదశి
ఆంధ్ర తాత్పర్య సంగ్రహము

ఆంధ్ర ప్రాశస్త్యము

శ్రీమన్మాధవవిద్యారణ్యమునీంద్రుఁ డాంధ్రుఁ డనియే దేశచరిత్రాభిజ్ఞు లగు పెక్కురు పెద్దలనిశ్చయము. ఈమహామహుఁడు జగద్గురు శ్రీమదాద్య శంకరభగవత్పాదుల తరువాతఁ దత్పరంపరలో శ్రీశృంగేరీజగద్గురు శాంకర పీఠము నధిష్ఠించిన పదునొకండవ మహాపురుషుఁడు. వీరికృతిరత్న మగు వేదాంతపంచదశి వివిధవేదాంతప్రకరణ శిరోమణిగా విరాజిల్లుచు సామాన్యముగ సకలముముక్షువుల కత్యంతోపకారకమై ముఖ్యముగ నాంధ్రుల కత్యంత శ్రేయఃప్రదమై యున్నది.

శ్రీమదాద్యశంకరభగవత్పాదు లాంధ్రులు కాకపోయినను యావద్భారతభూమిలో నాంధ్రులయందే వారి కపరిమితశిష్యవాత్సల్యము కలదు. అందుల కొకటిరెండు నిదర్శనములఁ జూపెద -

శ్రీశంకరావిర్భవకాలమునాఁడు యావద్భారతభూమియందు యనేక మహాపండితులుగూడఁ గలిప్రేరణముచే బౌద్ధచార్వాకాది వివిధవైదికేతర మతావలంబులై స్నానసంధ్యాదులఁగూడ వదలి విష్ణ్వవతారమూర్తి యగు శ్రీశంకరభగవత్పాదులవారిని వివిధరీతులతోఁ బ్రతిఘటించుచుండిన యాఘోరకలికాలములోఁగూడ శ్రీభగవత్పాదప్రతిష్ఠాప్య మగు వైదికకర్మ బ్రహ్మకాండసామరస్యానుభూతి యాంధ్రులలో నప్రచలితమై యుండుట వలననే వా రట్లు భగవత్పాదులను బ్రతిఘటించక శ్రీజగద్గురువులను వినయ విధేయతలతో నాశ్రయించుటయు, జగద్గురువులు వీరియాంతర్యమును

గ్రహించి యనవద్యబ్రహ్మవిద్యావరదాపాంగావలోకనముతో ననుగ్రహించుటయు జరిగినట్లు -

"నిజపాదసరోజసేవనాద్యై । వినయేన స్వయ మాగతా నథాంధ్రాన్
అనుగృహ్య, స వేంకటాచలేశం । ప్రణిపత్యాప విదగ్ధరాజధానీమ్"

ఈమాధవవిద్యారణ్యశంకరవిజయశ్లోకములవలనఁ దెలియుచున్నది. ఇందులో శ్రీశంకరభగవత్పాదులవారి కాంధ్రులయందుఁ గలవిశ్వవాత్సల్య మెంతటిదో తెలియనగును.

మఱియు శ్రీమదాద్యశంకరభగవత్పాదులవారిచే దిగ్విజయానంతరము యావద్భారతభూమిలో నాల్గుదిక్కుల స్థాపితము లైనధర్మస్థాపనాచార్యపీఠములలో దక్షిణదిక్ప్రతిష్ఠిత మైనకర్ణాటకరాజధానిలోని శ్రీశృంగేరీజగద్గురుపీఠమునకు మహామ్నాయములోఁ బరిపాల్యదేశములఁ బేర్కొనుచు రాజధాన్యభిమానమునుబట్టి కర్ణాటకమునుగాని, స్వజన్మస్థానాభిమానమునుబట్టి కేరళమునుగాని మొదటఁ బేర్కొనక పైఁజెప్పినపారమార్థిక మగునాంధ్రాభిమానముచే -

"ఆంధ్ర - ద్రవిడ - కర్ణాట - కేరళాదిప్రభేదతః
శృంగేర్యధీనా దేశా స్తే హ్యవాచీదిగవస్థితాః"

ఈవిధముగ నాంధ్రదేశమునే ప్రప్రథమముగఁ బేర్కొనియుండిరి.

ఇట్లే శ్రీమదాద్యశంకరభగవత్పాదులతరువాత శ్రీమాధవవిద్యారణ్యులవలెనే పీఠాధిపతులు గాకపోయినను వారితరువాత నంతగా వైదికసామ్రాజ్యపట్టభద్రులై, చతురధికశతమహాప్రబంధనిర్మాతలై, నిఖిలక్రతుకర్తలై, తుదకుఁ బారమహంస్యము నధిష్ఠించిన శ్రీమదప్పయదీక్షితేంద్రులవారు ద్రావిడులే యైనను, పారమార్థికదృష్టితో -

"ఆంధ్రత్వ మాంధ్రభాషా చ ప్రాభాకరపరిశ్రమః
తత్రాపి యాజుషీ శాఖా నాల్పస్య తపసః ఫలమ్"

అని యాంధ్రత్వమును, ఆంధ్రభాషనుగూడ మహాతపఃఫలముగాఁ గొనియాడిరి.

పైయుదాహరణములఁబట్టి సహజముగ స్వధర్మానుష్ఠానతత్పరత్వము, తన్మూలక ముముక్షుత్వము సర్వాంధ్రులకు నైజములని తెలియుచుండుటే గాక నేడుగూడ యావద్భారతము నంతర్ముఖదృష్టి నవలోకించిన వాంధ్రుల కావైశిష్ట్య మట్టే బహుళతరి గాన్పించుచున్నది.

కావునఁ గేవలసంస్కృతవాఙ్మయములోనే ప్రకృత వేదాంతపంచదశీ సారసంగ్రహరత్నావళీశ్లోకములు, పంచదశీ తాత్పర్యసంగ్రహముగూడ విద్యార్థిసౌకర్యార్థమై సంగ్రథితములై యుండినను, ఆంధ్రభాషలోఁగూడఁ దత్తాత్పర్యసంగ్రహము నిపటఁ బొందుపఱచినచో సంస్కృతభాషాప్రవేశము లేనిబహుసంఖ్యాకులు ముముక్షువులు నగువాంధ్రుల కీతాత్పర్యము నను పఠించి యిందలిశ్లోకరత్నములఁ గంఠమున ధరించి తరించుభాగ్యము కలుగునని తలంచి యీ వేదాంతపంచదశీ - ఆంధ్ర తాత్పర్యసంగ్రహరచన కుపక్రమించితిని.

పంచదశీసమష్టితాత్పర్యము

వేదాంతపంచదశి యనఁగా - ఉపనిషత్సారమును బదునైదుప్రకరణములలో నావిష్కరించెడిగ్రంథ మని భావము. ఆగ్రంథరాజమును బాగుగఁ బరిశీలించినచోఁ జతుర్దశభువనమూలాధారభూతధర్మస్తంభాత్మకభగవన్మూర్తి వలెను, చతుర్దశపరికరణపరిధానప్రమేయమూలసూత్రసర్వస్వప్రకాశక మగుటచేఁ జతుర్దశభువన ప్రతిబింబగ్రాహి యగుదివ్యశరద్దర్పణముగను, చతుర్దశపరికరణాత్మక శాఖోపశాఖా పత్రపుష్పఫలరసభాసుర దివ్యకల్పమహావృక్ష బీజభూతముగను, నిందుఁ బ్రపరిథముగ విరాజిల్లు పరిత్యక్తత్వవివేక మొక్కటియే వేదాంతపంచదశీసర్వస్వ మన నొప్పుచున్నది.

మఱియు నెట్టిబ్రహ్మాత్మైక్యవిజ్ఞానమాత్రాంకురోదయ మయినంతనే యనాదిజననమరణభ్రమణనిదాన మగుస్వాత్మాజ్ఞానగాఢాంధకారము పటాపంచలై జీవన్ముక్త్యానందసామ్రాజ్య మబ్బునో యట్టియుపనిషద్విజ్ఞానమే యీపంచదశీప్రకరణములలో వ్యష్టిగను సమష్టిగను వివిధరీతులఁ బ్రకాశితమై యున్నది.

అందుఁ గ్రమముగా నైదు వివేకప్రకరణములు, ఐదు దీపప్రకరణములు, ఐ దానందప్రకరణములును గలవు. కావున నీపంచదశత్రితయముయొక్క వివేక-

దీప - ఆనంద నామత్రయనిర్దేశమువలననే యేతద్విముఖులకు - అవివేక - అంధకార - దుఃఖములు వదల వనియు, నేతదభిముఖులకు వివేకము ప్రదీప్తమై, యానందపర్యవసన్న మగుననియు సూచిత మగుచున్నది.

మఱియు నిఖిలవేదాంతప్రధానప్రమేయము, లేక తత్త్వమస్యాది మహావాక్యార్థము నగుజీవబ్రహ్మైక్యమే సమష్టిదృష్టిలో నిరుక్తపంచకత్రయ ప్రతిపాద్యమని చెప్పనొప్పును. అందు వివేకపంచకములో 'త్వమర్థ' ప్రధాన విచారము, దీపపంచకములో 'తదర్థ' ప్రధానవిచారము, ఆనందపంచకములో 'అస్యర్థ' ప్రధానవిచారము ప్రకాశితమై యున్నది.

జీవబ్రహ్మైక్యము

జీవబ్రహ్మైక్య మనఁగా - సిద్ధ మగుప్రత్యగభిన్నబ్రహ్మవస్తువేగాని సాధ్యవస్తువు గాదు. అట్లైనను రజ్జ్వజ్ఞానము సర్పభ్రమగాఁ బరిణమించినట్లు లేక యజ్ఞాతరజ్జువే సర్పముగా జ్ఞాతమైనట్లు - గాఢసుషుప్త్యాత్మకస్వాత్మాజ్ఞానమే జాగ్రత్స్వప్నవిజ్ఞానాత్మకముగాఁబరిణమించుటచే లేక సౌషుప్తికాజ్ఞాతాఖండాత్మయే జాగ్రత్స్వప్నరూపములుగ గోచరించుటచే జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యాత్మక స్థూలసూక్ష్మకారణ శరీరత్రయమునకు సాక్షిభూతము, అధిష్ఠానభూతము లేక స్వరూపభూతము నగుతనయఖండదృగాత్మస్థితికి స్వస్తి చెప్పిన ప్రతిప్రాణియు రజ్జుసర్పమువలె మరుమరీచికాజలముభంగిఁ దనయందుఁదోఁచెడి యావరణవిక్షేపాత్మకదృశ్యములయందే సత్యత్వస్ఫూర్తి నిడి తద్దృశ్యావేశములో నిహపరలోకఫలతృష్ణలో వివిధలౌకికవైదికసాధనఫలసంపన్ని మగ్నచిత్తుఁడై యనాదిజననమరణభ్రమణాత్మకసంసృతిచక్రమునఁ బరిభ్రమించుచుండు నవివేకి యగుజీవునకు సుకృతవిశేషవశమున యత్కించిద్వివేకోదయ మైనంతనే సర్వ సాధనములు సర్వఫలములు దుఃఖాత్మకములుగ దుఃఖాంతములుగఁ దెలియును. అప్పుడు సర్వత్ర నిర్వేద ముదయించును. అట్టివివిధవిషయౌదాసీన్యలక్షణ సాత్త్వికవిరక్తియు, సహజాద్వితీయాఖండానందాత్మాసక్తియు ననంతకోటిజన్మార్జితసుకృతరాశిచే నేజన్మమున నుదయించునో యాజన్మములో నాక్షణముననే శ్రీసద్గురుసనుగ్రహపాత్రుఁ డగును. అపుడు తనకుఁ బూర్వాణముక్ష

వఱకుఁ బరోక్షముగఁ దోఁచుచుండెడి నిఖిలజగజ్జన్మాద్యధిష్ఠానము సకలలోక సాక్షి యగుపరబ్రహ్మముయొక్క చరిత్రి దేహత్రయసాక్షి దేహత్రయాధిష్ఠాత యగుతనయొక్క చరిత్రయై నిత్యాపరోక్షముగఁ జూపట్టును. అదియే జీవబ్రహ్మైక్యానుభూతి. అదియే సమ్యగ్దర్శనము. తదనుభవజ్ఞుఁడే జీవన్ముక్తుఁడు.

జీవన్ముక్తుఁడు

అతఁ డెల్లప్పుడు నంతర్ముఖుఁ డగుటచే నాభాసమాత్రముగఁ దన యందు దేహేంద్రియాదిపిండాండముయొక్క భూతభౌతికాది బ్రహ్మాండము యొక్క ప్రవృత్తినివృత్తులు చూపట్టుచున్నను "ఐతదాత్మ్య మిదగ్ం సర్వమ్" "బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిః" ఇత్యాదిశ్రుతిస్మృతిశతపరిమితానుభూతితో విక్షేపసమాధానాది సర్వవ్యవహారములలో నాతఁ డనాదిదృశ్యావేశగ్రహ విముక్తుఁ డగుటచే నఖండదృగావేశముతో, మమతారహితపూర్ణాహంతితో సర్వము తానై వెలుఁగుచుండును.

మరుమరీచికాజలము దూరమునుండి యవివేకదృష్టితో గోచరించి నపుడు ప్రవర్తకమై దుఃఖజనకమైనను, సమీపించి పరికించి మరుభూమి సూర్యప్రకాశమాత్రమే యని గ్రహించినపిదపఁ, దిరిగి దూరమున కేగి చూచి నపుడు తనకంటికి యథాపూర్వము జలప్రవాహముగ గోచరించినను, దన యాంతర మగువివేకవిజ్ఞానముచే నాజలము మిథ్యాభూతమే యనఁగా మరు మరీచికామాత్రమే యని యెంచి యుపేక్షించుటచేఁ దత్కృతదుఃఖము ప్రసక్తము గానిచందముగను;

జపాకుసుమసన్నిధి నున్నస్ఫటికమును మాణిక్యమని భ్రమించినను జపాకుసుమవ్యవధాయకప్రక్రియతోఁ గేవలధవళస్ఫటికానుభూతి నొందిన వివేకి తిరిగి యాస్ఫటికము జపాకుసుమసన్నిధిలోఁ దనచక్షువుల కరుణముగ గోచరించినను, ఆంతర మగుతనవివేకవిజ్ఞానబలముచేఁ దత్కాలమునఁ గూడ ధవళస్ఫటికానుభూత్యాత్మకసమ్యగ్దర్శనముతో నానందించుచుండుగను;

ఇంద్రియార్థములను - ఇంద్రియములను, మనోరాజ్యమును - మనస్సును నుపేక్షించినంతనే సద్గురుమహావాక్యోపదేశబలమున వివిధదృశ్యద్వైత రహితాఖండాద్వితీయదృఙ్మాత్రస్వరూపుఁడై విరాజిల్లును. ఇదియే శమదమ సమాధ్యాత్మకనివృత్తినిష్ఠలోని మహావాక్యార్థసంస్కారానుగృహీత జీవ

బ్రహ్మైక్యలక్షణకైవల్యానుభూతి యని పెద్ద లందురు. ఇదియే వేదాంత పంచదశీప్రధానప్రమేయము.

అట్టిసమ్యగ్దర్శి తిరిగి యారబ్ధాఽభాసాత్మకబుద్ధీంద్రియాద్యర్థభూమికలతో మెలఁగినను పైఁజెప్పినట్టి మరుజల - అగుణస్ఫటికాది తత్త్వవేత్తలరీతినే యెట్టిలౌకికవైదికవ్యవహారములలోఁగూడఁ దాఱుమాఱుగాక యనుక్షణము సర్వమును నఖండదృగాత్మమాత్రముగ ననుభవించుచు -

"అహో శాస్త్ర మహో శాస్త్ర మహో గురు రహో గురుః
అహో పుణ్య మహో పుణ్య మహో వయ మహో వయమ్!"

అనుకొనుచు, జీవన్ముక్తానందతుందిలుఁడై విరాజిల్లుచుండును.

ఇట్టిసమ్యగ్దర్శనమును, లేక యద్వితీయ బ్రహ్మాత్మసాక్షాత్కారమును మహావాక్యములద్వారమున సద్గురువులే యనుగ్రహింతు రనువిషయము సకల వేదాంతప్రకరణసుప్రసిద్ధమే. కాని శ్రీవిద్యారణ్యచరణు లీపంచదశిలో నిరూపించినట్టి యీమహావాక్యార్థవిచారప్రక్రియలు వారియనన్యసామాన్య శిష్యవాత్సల్యమునకు నిదర్శనములు. ఇంతసులభముగ, నింతవిస్పష్టముగ, సప్రమాణముగ నేగ్రంథాంతరములలోఁగూడ నీప్రక్రియలఁ గానఁబోము.

మ హా వా క్యా ర్థ వి చా ర ప్ర క్రి య లు

I స్థూలసూక్ష్మవ్యష్టిశరీరద్వయాత్మక పిండాండమునకు బీజభూత మగుటచే గాఢసుషుప్తి జీవోపాధి యగునవిద్య యన నొప్పు. స్థూలసూక్ష్మ సమష్టిహిరణ్యగర్భవిరాడ్రూపశరీరద్వయాత్మక బ్రహ్మాండమునకు బీజభూత మగుటచే నాగాఢసుషుప్తియే యీశ్వరోపాధి యగుమాయ యన నొప్పు - ఈసకలాసమాయాఽవిద్యలే మహావాక్యగత'తత్త్వం'పదవాచ్యార్థములు. తదుభయనిరాకరణముచే సిద్ధ మయ్యెడితదుభయాధిష్ఠానాఖండచిదాత్మస్ఫూర్తియే యఖండార్థబోధ. అదియే జీవబ్రహ్మైక్యాత్మకకైవల్యము. ఇది యొకప్రక్రియ.

II అనాద్యవిద్యాత్మకకారణోపాధి, లేక సుషుప్తి యీశ్వరోపాధి యగుటచే 'తత్' పదవాచ్యార్థ మన నొప్పు. కార్యోపాధి, లేక స్థూలసూక్ష్మ శరీరద్వయము జీవోపాధి యగుటచే 'త్వం' పదవాచ్యార్థ మన నొప్పు. ఏతద్ద్వయనిరాకరణముచే సిద్ధ మయ్యెడితదుభయాధిష్ఠానము - అనఁగాఁ గార్య

కారణస్వభావరహితము, లేక ఆవరణవిక్షేపరహిత మగునఖండచిదాత్మ స్ఫూర్తియే యఖండార్థబోధ. అదియే జీవబ్రహ్మైక్యాత్మకకైవల్యము. ఇది రెండవప్రక్రియ.

III వివిధవిషయగ్రాహక పంచకోశాత్మక సేంద్రియదేహమనస్సంఘాతరూప మగుపిండాండమె - 'త్వం' పదవాచ్యార్థము. గ్రాహ్య మగు పంచభూతభౌతికాత్మక విరాడ్రూపబ్రహ్మాండమే 'తత్' పదవాచ్యార్థము. ఈగ్రాహ్యగ్రాహకాత్మక జీవేశ్వరోపాధిద్వయనిరాకరణముచే సిద్ధ మయ్యెడి తదుభయాధిష్ఠానాఖండాత్మస్ఫూర్తియే యఖండార్థబోధ. అదియే జీవబ్రహ్మైక్యాత్మకకైవల్యము. ఇది మూడవప్రక్రియ.

ఈవిధముగ కేవలావరణద్వయ, ఆవరణవిక్షేపద్వయ, కేవలవిక్షేపద్వయరూపము లగునట్టిజీవేశ్వరోపాధిద్వయనిరాకరణ మొనర్చినను నిష్ప్రపంచాఖండాద్వితీయచిదాత్మకైవల్యలాభము సమమే యగును. కాని యీప్రక్రియలలో వాచ్యార్థనిరాకరణ మెట్లో; అఖండార్థస్ఫూర్తికి - సమ్యగ్దర్శనమునకు - కైవల్యమునకు స్వరూప మెద్దియో; ఇం దేప్రక్రియ యెట్టి సాధకున కుపకరించునో - ఇత్యాదిబ్రహ్మవిద్యారహస్యములు సద్గురుకరుణామాత్రసమధిగమ్యములే యనువిషయమును -

"ఇయో శ్చైత్యం క్రుత్యంతే షూపదిశ్యతే"

అని శ్రీవిద్యారణ్యచరణులు ప్రథమపరిచ్ఛేదమున నే ప్రకటించిరి.

"ఆత్మసత్యానుబోధేన న సంకల్పయతే యదా
, అమనస్తాం తదా యాతి గ్రాహ్యాభావే తదగ్రహం"

అని మాండూక్యకారికలలో శ్రీగౌడపాదులు సెలవిచ్చినట్లే

"యస్మిన్ యస్మి న్నస్తి లోకే బోధ స్తత్తదుపేక్షణే
య స్బోధమాత్రం త ద్బ్రహ్మ త్యేకంధీ ర్బ్రహ్మనిశ్చయః"

అని యమనస్కరాజయోగాత్మక పరబ్రహ్మవిద్యారహస్య సదుపాయమును గూడ శ్రీవిద్యారణ్యమునిచంద్రుఁడు వివరించెను.

ఇంతకంటెఁ గరుణావరుణాలయత్వము సద్గురుచరణులకు సహజాభూషణాలంకార మనుటకు వేఱొకనిదర్శనము కావలెనా ?

★

పంచదశీప్రతిప్రకరణతాత్పర్యము

1. వివేకపంచకము

వివేకదీపానందపంచకత్రితయాత్మక మగుపంచదశిలో మొదటి దగు వివేకపంచకమునఁ బ్రత్యక్తత్త్వాత్మక ‘త్వం’ పదార్థనిరూపణమును జిదచిద్వివేకముతో నుపక్రమించి భూతకోశద్వైతమహావాక్యవివేకములతో నఖండాద్వితీయసచ్చిదానందాత్మతత్త్వప్రబోధము సఫలముగ నిరూపిత మైనది.

1. <u>ప్రత్యక్తత్త్వవివేకము</u> – మొట్టమొదట దృగ్దృశ్యవివేకయుక్తిచే జీవాత్మపరమాత్మతత్త్వముల సచ్చిదానందమాత్రములుగ నిరూపించి, “తత్త్వమస్యా”ది మహావాక్యోపదేశముఖమున నధ్యారోపాపవాదప్రక్రియతో మాయావిద్యాతత్కార్యవ్యష్టిసమష్టిస్థూలసూక్ష్మోపాధిత్రితయాత్మక ద్వివిధవాచ్యార్థనిరాకరణమునఁ దదఖండార్థబోధ స్వప్రతిబంధకాసంభావనాది నిరాసకమననాది ప్రదర్శనపురస్సరముగఁ బరమపురుషార్థరూపకైవల్యఫలకముగ నిరూపితమై యున్నది.

2. <u>పంచభూతవివేకము</u> – ప్రథమ ప్రకరణ ప్రతిపాదిత మహావాక్యార్థానుభూత్యపేక్షిత మగు ‘తత్’ పదార్థవిజ్ఞానమును “సదేవ సోమ్య” అనుశ్రుతివిచారముఖమున నిరూపించుటతో వివిధభేదవాదులచే ననేకవిధముల సత్యముగా నుత్ప్రేక్షిత మగునిఖిలభూతభౌతికబ్రహ్మాండజాలముగూడ ననిర్వచనీయమాయావిజృంభణమాత్రమే యని ధ్రువపఱచి యట్టిసార్వత్రికసన్మాత్రాత్మానుభూతి యనెడిసమ్యగ్దర్శన మంతికాలమునఁ గలిగినను గైవల్యము నిశ్చితమే యని ప్రదర్శితమైనది.

3. <u>పంచకోశవివేకము</u> – ప్రథమప్రకరణోక్తమహావాక్యవిచారమునకును, ద్వితీయప్రకరణోక్తతదేకదేశతత్పదార్థవిచారమునకును ముఖ్యముగ నపేక్షితమగు ‘త్వం’ పదార్థవిచారము “యో వేద నిహితం గుహాయామ్” అనుశ్రుతివిచారముఖమున వివృతమై కోశపంచకసాక్షిగను, దదధి

స్థానముగను నిరూపితమగు 'త్వం' పదలక్ష్యార్థమే "తత్సృష్ట్వా తదే వాను ప్రావిశత్" అని చెప్పినట్టి సర్వాధిష్ఠానభూత బ్రహ్మాత్మతత్త్వముగఁ బ్రకాశించుటచే "బ్రహ్మవి దాప్నోతి పర" మనెడి తైత్తిరీయశ్రుత్యుపక్రాంత కైవల్యఫలకముగ నిర్ధారిత మైనది.

4. ద్వైతవివేకము – పూర్వప్రకరణత్రయప్రతిపాదిత మహావాక్యార్థబోధకు ఫలీభూత మగుజీవన్ముక్త్యానందమును నిరూపించుటకై జీవేశ్వరకృతద్వైతనిరూపణపూర్వకముగ జీవద్వైతమే బంధకమని గుర్తించి, యందశాస్త్రీయజీవద్వైతమును ముందు నిర్జించి, శాస్త్రీయద్వైతబలముతోఁ గ్రమముగఁ గామక్రోధాదితీవ్రద్వైతమును, మనోరాజ్యాదిమందద్వైతమును నిరోధించి, సమ్యగ్దర్శనము నధిగమించుటతో సహజస్వాంద్యాతీతావస్థా ద్యుక్త జీవన్ముక్తిపరాకాష్ఠాప్రాప్తి వర్ణితమైనది.

5. మహావాక్యవివేకము – పూర్వప్రకరణ చతుష్టయాపే , మహావాక్యచతుష్టయ విచారప్రక్రియారహస్య మనాద్యవిచ్ఛిన్నసద్గురు ప్రదాయిక శుకరహస్యోపనిషద్గతమహావాక్య వివరణాత్మక శ్లోకాష్టకము 'డనే నిరూపితమై యున్నది.

2. దీపపంచకము

వివేకపంచకోక్త తత్త్వమస్యర్థమును బరమతనిరాకరణముచే సుప్రతిష్ఠిత మొనర్చి జీవన్ముక్తిని బ్రకాశింపఁ జేయుటకు దీపపంచక ముపక్రాంత మైనది. లేక చిదాత్మక 'త్వం' పదార్థప్రధాన మగువివేకపంచకానంతర మపేక్షిత మగుసదాత్మక సత్పదార్థప్రధాన మగుదీపపంచక మారబ్ధ మైనదని చెప్ప నొప్పును. అందు –

6. చిత్రదీపము – అధ్యారోపాపవాదప్రక్రియతోఁ జిత్రపట దృష్టాంతముతో స్థూలసూక్ష్మకారణప్రపంచాత్మకావస్థాత్రయమునకు బ్రహ్మాత్మతత్త్వమం దధ్యస్తత్వమును జెప్పి; చతుర్విధాకాశదృష్టాంతముతోఁ జిచ్చాతుర్విధ్యప్రక్రియతోఁ గల్పితములు, తత్త్వంపదవాచ్యార్థములు నగుజీవేశ్వర

రూపములకు జలాభ్రాకాశములకువలె నిరాకరణ మొనర్చినంతనే తల్లక్ష్యములు తదుభయాధిష్ఠానములు నగుతత్త్వంపదలక్ష్యార్థము లగుకూటస్థబ్రహ్మలు ఘటాకాశమహాకాశములకువలె నైక్యబోధనార్థమై నిరుక్తానాదివైదికాచార్యసంప్రదాయరహితు లగుటచే భ్రాంతులై యద్వైతసిద్ధాంతమును బ్రతిఘటించుచుండెడిచార్వాకాదిసాంఖ్యాంతు లగుజీవవాదులను, దృణాగ్చకాదియోగాంతు లగునీశ్వరవాదులను నిరసించి, యఖండాద్వైతాత్మపరిబోధతోనుండుజీవన్ముక్తులు వివిధారబ్ధచిహ్నితులై యున్నను నైరల్యాఘనైక్య ముందునను విషయములో విప్రతిపన్ను లగుసాధకులసంతృప్తికై వైరాగ్యబోధోపరతులహేతుస్వరూపకార్యనిర్ణయపరిదర్శనముతోఁ దుదకు బ్రహ్మాత్మవిన్నిశ్చయము పరికాశితమై యున్నది.

<u>7. తృప్తి దీపము</u> - చిత్రదీపాంతోక్తవిద్వన్నిశ్చయఫలీభూతజీవన్ముక్తతృప్తిప్రపంచనమునకై "ఆత్మానం చే ద్విజానీయా" త్తనెడిశ్రుత్యర్థమే శ్లోకత్రిశతితో వివృతమై యున్నది.

ఇందుఁ గూటస్థచిదాభాసాన్యోన్యతాదాత్మ్యాధ్యాసవర్ణనము, విద్వదవిద్వద్వ్యవహారగోచరావాంశబ్దార్థత్రైవిధ్యనిరూపణము, అవిద్య-ఆవరణ - తాదాత్మ్య - పరోక్షజ్ఞానాత్మికావిద్యాభూమికాచతుష్టయపర్యంతానస్థితఘోరసంసారదుఃఖనివర్తకత్వము ప్రథమవిద్యాభూమికాత్మకాపరోక్షజ్ఞానమునకు దశమదృష్టాంతముతోఁ గావించినవిస్తృతవిచారము, సమ్యగ్దర్శికిఁ దాదాత్మ్యాధ్యాసము పొసఁగనందునఁ బ్రారబ్ధపరిణామాత్మకాంతేచ్ఛాజాలము లుండినను గామశబ్దితములు కానందున నవి బంధకములు కావను సూక్ష్మాంశము, వివేకదృష్టికిఁ జిదాభాసునియందే గాన్పించనిదేహత్రయధర్మములు సమ్యగ్దర్శినిజస్వరూప మగుకూటస్థాత్మకుఁ గైముతికన్యాయమున నప్రసక్తము లనురహస్యము-మున్నగుముఖ్యాంశముల నిరూపించి, తుదకు గుంజాపుంజాదిదృష్టాంతముతోఁ బరాధ్యారోపితసదసత్సంస్పృతిగంధముగూడ సమ్యగ్దర్శికప్రసక్తము లగుటచే నవఘూతోపనిషదుక్తద్వితీయతృతీయభూమికాత్మకనిఖిలదుఃఖనివృత్తినిరంకుశతృప్తులు ధన్యాత్మవాదములతో నిరూపితములై యున్నవి.

8. <u>కూటస్థదీపము</u> – పూర్వోక్తప్రకరణసప్తకములోఁ జెప్పానిన బాధసామానాధికరణ్య ప్రక్రియతో నధికారివిశేషోద్ధరణార్థమై వివిధ యుక్తులతో ఘటాకాశదర్పణాదిత్యాదిదృష్టాంతములతోఁ గూటస్థాసంగచిదాత్మాతిరిక్త చిదాభాసుని నిరూపించి వివరణాద్యభిమత ముఖ్యసామానాధికరణ్యములో 'త్వం' పదలక్ష్యార్థోపస్థితియుండునదెట్లో వార్తికకారాద్యభిమత బాధసామానాధికరణ్యమందుఁ గూడఁ 'తత్త్వం' పదార్థాఖండార్థాపరోక్ష బోధసమయమందే వివిధశ్రుతిశైవపురాణాదిసంప్రతిపత్తితో నిద్ది భ్రాంతి సర్పమో యది రజ్జువే యన్నట్లైనఁడు చిదాభాసుఁడో యతఁడు కూటస్థుఁడే యనువాచ్యార్థనిరాకరణమును లేక యారోప్యాపవిలాపాత్మక బాధ సామానాధికరణ్యమును సర్వసామరస్యముతో నిరూపించి, "న నిరోధో న చోత్పత్తిః" అనెడిసమ్యగ్దర్శియజాతివాదసిద్ధాంతసిద్ధానుభూతి యప్రధృష్య మనువిషయము జీవజగదీశాదిమూఢభ్రాంతి మేఘపరివర్షణమున నిద్యదాత్మస్వరూపచిదాకాశమునకు బాధముగాని నష్టముగాని లేదనుటతో స్థిరీకరింపఁబడియున్నది.

9. <u>ధ్యానదీపము</u> – బుద్ధిమాంద్యసద్గుర్వలాభాది కారణములచేఁ బూర్వోక్తప్రకరణాష్టకప్రపంచిత మహావాక్యవిచారప్రక్రియలలో నిద్దియుఁ గూడ లభించనిజిజ్ఞాసువునకు సమ్యగ్దర్శనసాధనముగా సంవాదిభ్రమవంటి నిర్గుణోపాసనము ప్రకాశిత మైనది.

ఈయుపాస్తి మాండూక్యాద్యుపనిషద్విహిత మనియు, బ్రహ్మవాసిష్ఠాది మంత్రికల్పసూత్రప్రయుక్త మనియు, ఉపాసనము మనోవృత్తిరూపమేయైనను వస్తుతంత్రి మగుజ్ఞానము కానందునఁ గర్తృతంత్రమై నిరంతర మావర్త్య మగుననియు, ఇం దస్థూలాశబ్దత్వాదిగుణోపసంహార మావశ్యక మనియుఁ, బంచీకరణోక్తరీతిగ సమ్యగ్దర్శనపర్యంత మనుష్ఠేయ మనియు నిరూపిత మైనది.

10. <u>నాటకదీపము</u> – పూర్వప్రకరణోక్త నిర్గుణధ్యానమును గూడ ననుష్ఠింపఁజాలనియత్యంతమందాధికారి యగుజిజ్ఞాసువునకు నధ్యా

రోపాపవాదప్రక్రియతో సర్వానుభవసిద్ధములగు - సాక్షి - అహంకార - బుద్ధి - ఇంద్రియ - విషయము - లనెడి ప్రదీప - ప్రభు - నర్తకీ - తాలాది ధారి-సభ్యాత్మక నాటకదృష్టాంతముతోను, లేక దృశ్యానువిద్ధనిర్వికల్పసమాధి తోను సమ్యగ్దర్శనలాభము నిరూపిత మైనది.

3. ఆ న ం ద ప ం చ క ము

చిదాత్మక 'త్వం' పదార్థప్రధాన మగువివేకపంచకము, సదాత్మక తత్పదార్థప్రధాన మగుదీపపంచకముల కనంతరము ప్రసక్త మగునానందాత్మక 'అసి' పదార్థప్రధాన మగునానందపంచక మారబ్ధ మైనది. అందు -

ఆ న ం ద ప్ర భే ద స ం కే త వి వ ర ణ ము

ఆనందము బ్రహ్మ - విద్యా - విషయానందత్రితయాత్మకముగా నుండుఁ బ్రతిజ్ఞాతమై, యందు మొదటి దగుబ్రహ్మానందమే - 1. యోగ, 2. ఆత్మ, 3. అద్వైతానందప్రకరణత్రయములోను, 4. విద్యా, 5. విషయానందము లంతిమప్రకరణద్వయములోను నిరూపితములై యున్నవి.

మఱియు బ్రహ్మ - వాసనా ప్రతిబింబాత్మకానందత్రయ వ్యతిరిక్తానందమే కెట్టొందు లే దనుచు రీత్యంతరముగ నింకొకవిభాగము చూపఁబడి యున్నది. అం దంతఃకరణవృత్తివిశేషాత్మకము లగుటచే 4. విద్యా, 5. విషయానందములు ప్రతిబింబానందము లనియు, నిజ-ముఖ్య-ఆత్మాపరపర్యాయములగు 1. యోగ, 2. ఆత్మ, 3. అద్వైతానందములు సత్యస్వప్రకాశబ్రహ్మాత్మస్వరూపములే యగుటచే నవి బింబభూతబ్రహ్మానందస్వరూపములనియు, విషయానుభూతిరహిత మగుతూష్ణీంభావస్థితిలోఁ బ్రతీయమాన మగునానందము వాసనానంద మనియు వివృతములై యున్నవి.

11. యోగానందము - సమ్యగ్దర్శి యగుయోగికి సౌషుప్తిక బ్రహ్మానందము నిరూపిత మైనది. అచట-శకునిశ్యేనాద్యనేకశ్రౌతదృష్టాంతములతో బుద్ధ్యుపాధికచిదాభాసాత్మకజీవునకు సుషుప్తిలో బుద్ధ్యుపాధిలయవశమున జలోపాధిలయముచే జలార్కప్రతిబింబమునకు బింబత్వప్రాప్తివత్

"అత్ర పితాఽపితా" ఇత్యాదిశ్రుతియుక్తులతో బింబాత్మకసత్సంపత్తిరూప కైవల్యము నిరూపిత మైనది.

12. ఆత్మానందము - ప్రౌఢమతి యగుయోగికి యోగానందోక్తరీతిగ నిజానందలాభమువలెనే మందప్రజ్ఞుఁ డగుజిజ్ఞాసువునకుఁగూడ గౌణ-మిథ్యాత్మనిరాకరణపురస్సరముగ 'త్వం' పదలక్ష్యార్థభూతాఖండచిదాత్మతత్త్వ మనుగృహీత మైనది.

అందు మైత్రేయీబ్రాహ్మణప్రక్రియతో ననేకశ్రుత్యంతరదృష్టాంతోపపత్తులతోఁ బతిపుత్రవిత్తాదిగౌణాత్మలకుఁ బంచకోశాదిమిథ్యాత్మలకుఁ దత్తద్వ్యవహారములలో ముఖ్యత్వ ముండినను మోక్షవ్యవహారములోఁ దత్తన్నిరాకరణపూర్వకముగా నిజాత్మకే ముఖ్యత్వ ముండునని తెలుపుచుఁ బరమానందస్వరూపముగ నిజాత్మతత్త్వము నిరూపిత మైనది.

13. అద్వైతానందము - పూర్వప్రకరణద్వయ ప్రతిపాదిత యోగానందనిజానందములు యోగజసాక్షాత్కారవిషయత్వనిరు... విశేషములతో విభిన్నములుగ గోచరించునేగాని యవి వస్తుతః యనువిషయ ముపపాదిత మైనది. అందులకు "ఆనందాద్ధ్యేవ శ్రుత్యుపపత్తులతో నారంభపరిణామములగు తత్కారణవాదనిరాకరణపూర్వక... శ్వేతాశ్వతర, వాసిష్ఠబాలకాఖ్యాయికాదిప్రదర్శనములతో ననిర్వచనీయ మాయాశక్తిమాత్రవిజృంభణమున నఖండాద్వితీయానందాత్మకు నిఖిలజగ త్కర్తృకారణత్వము ధ్రువపఱచి, యేకవిజ్ఞానమున సర్వవిజ్ఞానప్రతిజ్ఞతో నామరూపాత్మకనిఖిలప్రపంచమునకు మృత్స్వర్ణరజ్జుసర్పాదిదృష్టాంతి తో బ్రహ్మాత్మానన్యత్వమును జూపెట్టి, తత్సర్వాధిష్ఠానాద్వైతము బ్రహ్మాత్మానందస్వరూప మగుపరమపురుషార్థము నిరూపిత మై యున్నది.

14. విద్యానందము - ఆనందప్రకరణత్రయోక్త యోగ - ఆత్మవివేక - ద్వైతమిథ్యాత్వానుసంధాన - సమధిగత మగువిద్యానంద భవము వివిధశ్రుత్యుపపత్తులతోను, ఆత్యంతికదుఃఖాభావ - సర్వకామా

వాప్తి - కృతకృత్యత్వ - ప్రాప్తప్రాప్యరూపమహాలాభానుసంధానములతో వర్ణితమై యున్నది. తుదకుఁ దృప్తిదీపాంతమునందువలె జీవన్ముక్తిధ స్వాత్మ వాదములు ప్రకాశితము లైనవి.

15. విషయానందము – పూర్వోక్త చతుర్దశప్రకరణముల లోని యాత్మవిచారాన్యతమమునకుఁ గాని, నిర్గుణోపాస్తికిఁ గాని సమర్థత లేనట్టి మందతమాధికారి యగుజిజ్ఞాసువునకుఁ బరిచ్ఛిన్న విషయానందద్వారమునఁ బరిపూర్ణబ్రహ్మానందప్రాపక మగుమిశ్రబ్రహ్మోపాస్తి నిరూపిత మైనది. అందు సచ్చిదానందాత్మకపరబ్రహ్మవస్తువే సర్వకల్పనాధిష్ఠానమై సర్వనామరూపములతో వెలుఁగొందుచుండినను అగ్నియొక్క యౌష్ణ్యమాత్రమే తప్తజలమందును, ఔష్ణ్యప్రకాశములు రెండును దహ్యమానకాష్ఠమందున నభివ్యక్తి నొందినట్లే విషాద - ఆలస్యాదితామసమూఢవృత్తులయందును, కామక్రోధాది రాజసఘోరవృత్తులయందును దత్తదధిష్ఠానబ్రహ్మాత్మయొక్క సత్ - చిత్ అంశములుమాత్రమే యభివ్యక్తము లగుచుండును; తృప్తివైరాగ్యాది సాత్త్విక నందము లక్షులయం దానందాంశముగూడ గోచరించుచుండును; గావున

మఱి యేయేమనోవృత్తి యుదయించుచున్నను నందు మిశ్రము లగు క్తానందమే కేవలాసములఁ బరికించక యథాసంభవముగ సచ్చిదానందాంశము బ్రహ్మమాత్రమే నిరంతర మనుసంధించుచుండుటే మిశ్రబ్రహ్మోపాస్తియనియు, దీనిచేఁ గ్రమముగ సర్వవిశేషప్రతిషేధపూర్వకసచ్చిదానందాద్వితీయాఖండాత్మాధిగమాత్మక కైవల్యము మందతమాధికారికిఁగూడ లభించుననియుఁ, బరమకారుణికశిఖామణు లగు శ్రీవిద్యారణ్యగురుచరణు లనుగ్రహించిరి.

ఓంకారమందిరము,
శ్రీ శుభకృచ్ఛంకరజయంతి,
(8-5-1962.)

ఇట్లు
గురుజనవిధేయుఁడు
ముదిగొండ వేంకటరామశాస్త్రి.